

**OKUL ÖNCESİ DÖNEME YÖNELİK ÇİZGİ FİLMLERDE YER ALAN
TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE AİT GÖSTERGELERİN
İNCELENMESİ
(TRT ÇOCUK KANALI ÖRNEĞİ)**

Nurten Lahi

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ŞUBAT, 2021

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Nurten
Soyadı : Lahi
Bölümü : Eğitim Programları ve Öğretim
İmza :
Teslim Tarih :

TEZİN

Türkçe Adı : Okul Öncesi Döneme Yönelik Çizgi Filmlerde Yer Alan Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Ait Göstergelerin İncelenmesi (TRT Çocuk Kanalı Örneği)
İngilizce Adı : Examination of Gender Equality Indicators in Cartoons for Preschool Period (TRT Child Channel Example)

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Nurten LAHİ

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Nurten LAHİ tarafından hazırlanan “Okul Öncesi Döneme Yönelik Çizgi Filmlerde Yer Alan Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Ait Göstergelerin İncelenmesi (TRT Çocuk Kanalı Örneği)” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Halük ÜNSAL

(Eğitim Programları ve Öğretim, Gazi Üniversitesi)

Başkan: Prof. Dr. Semra GÜVEN

(Eğitim Programları ve Öğretim, Gazi Üniversitesi)

Üye: Doç. Dr. Hakan DEDEOĞLU

(Sınıf Eğitimi, Hacettepe Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 04/02/2021

Bu tezin Eğitim Bilimler Anabilim Dalı, Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Yücel GELİŞLİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Bu araştırma,
Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu – TÜBİTAK
Bilim İnsanı Destekleme Daire Başkanlığı'nın (BİDEB)
2215 – Uluslararası Öğrenciler İçin Lisansüstü Burs Programı ile desteklenmiştir.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın ortaya çıkışında değerli destekleriyle bana yön veren, çalışmanın her aşamasında beni yönlendiren, değerli görüşleri ve yapıcı eleştirileri ile sadece çalışmamı değil hayatımın her alanında beni değerli bilgileri ile aydınlatan, verdiği cesaret, gösterdiği anlayış ve hoşgörüsü ile bu değerli çalışmanın ortaya çıkmasını sağlayan değerli danışman hocam Doç. Dr. Halük ÜNSAL'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yoğun çalışma süreçlerinde tez savunma sınavında yer alan, tez çalışmam ile ilgili bana zaman ayıran ve benimle değerli fikirlerini paylaşan Prof. Dr. Semra GÜVEN ve Doç. Dr. Hakan DEDEOĞLU hocalarıma teşekkürü borç bilirim.

Tüm yoğunluğuna rağmen tez çalışma sürecinde bana moral, desteklerini esirgemeyen Eğitimci, Yazar, Kişisel Gelişim Uzmanı Adem KARAFİLİK'e içtenliğimle teşekkür ederim.

Tez yazım aşamasında bana uzman görüşleri ile destek olan değerli Prof. Dr. Nurdan KALAYCI hocama, Doç. Dr. Ebru ERSAY hocama ve Dr. Süleyman ÇELİK hocama sabırları, destekleri ve yönlendirmeleri için teşekkürü borç bilirim.

Araştırmanın her aşamasında sürekli yanımda olup desteklerini her zaman hissettiren, bilgileri ile çalışmama katkı sunan kıymetli kız kardeşlerim Eda LAHİ ve Aynur LAHİ ALTINBULAK'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Beni asla yalnız bırakmayarak sürekli yüreklendiren ANNEM ve BABAMA da yürekten teşekkür ederim.

Nurten Lahi

Şubat, 2021

**OKUL ÖNCESİ DÖNEME YÖNELİK ÇİZGİ FİLMLERDE YER
ALAN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE AİT
GÖSTERGELERİN İNCELENMESİ
(TRT ÇOCUK KANALI ÖRNEĞİ)**

Yüksek Lisans Tezi

**Nurten Lahi
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Şubat, 2021**

ÖZ

Bu tez çalışmasında Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) Çocuk kanalında yayınlanan 5 çizgi filmin toplumsal cinsiyet eşitliğine ait göstergelerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda TRT Çocuk kanalında yayınlanan yerli yapım “Ciciki”, “Canım Kardeşim”, “Biz İkimiz”, “Niloya” ve “Maysa ve Bulut” çizgi filmlerinin beşer bölümü olmak üzere toplamda 25 bölüm incelenmiştir. Araştırma nitel araştırma özelliği taşımaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. Ayrıca kategoriler Göstergebilimsel analiz ile incelenmiştir. Çizgi filmlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliği yönünde mesajlar içerdiği tespit edilmiştir. “Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan İşler Kategorisi”nde elde edilen bulgular doğrultusunda incelenen çizgi filmlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliği yönünde mesajlar içerdiği ve çizgi film karakterlerin toplumsal cinsiyet rollerinde kalıp yargılara temel oluşturacak şekilde yansıtıldığı saptanmıştır. Benzer bulgulara “Duygular ve Kişilik Özellikleri Kategorisi”nde de rastlanılmıştır. İnsani olan duyguların dişil ve eril karakterler ile kalıp yargılara temel oluşturacak nitelikte olduğu saptanmıştır. “Çizgi Karakterlerin Kıyafet Türü ve Renkleri Kategorisi”nde elde edilen bulguların da toplumsal cinsiyet rollerinde kalıp yargılar oluşturacak nitelikte olduğu yönündedir. Gerek renk gerek desen seçiminde dişil ve eril ayrımı tespit edilmiştir. Sonuç olarak TRT Çocuk kanalında yayınlanan yerli yapım 5 çizgi filmde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik bulgular saptanmış ve bu doğrultuda önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet eşitliği, toplumsal cinsiyet rolleri, okul öncesi, çizgi film

Sayfa Adedi: 78

Danışman: Doç. Dr. Halük ÜNSAL

**EXAMINATION OF GENDER EQUALITY INDICATORS IN
CARTOONS FOR PRESCHOOL PERIOD
(TRT CHILD CHANNEL EXAMPLE)**

Master Thesis

**Nurten LAHI
GAZI UNIVERSITY
INSTITUTE OF EDUCATIONAL SCIENCES
February, 2021**

ABSTRACT

In the thesis study, it was aimed to examine the indicators of gender equality in 5 cartoons broadcasted on Turkey Radio and Television Corporation (TRT) Child channel. For this purpose, the National production "Ciciki", "Canım Kardeşim", "Biz İkimiz", "Niloya" and "Maysa ve Bulut" cartoons, which were broadcasted on TRT Child, were selected. The 5 most watched episodes of each cartoon were chosen. In total, 25 episodes were examined. The research has qualitative research characteristics. Content analysis, one of the qualitative research methods, was used in the study. In addition, the categories were examined with semiotic analysis. It has been determined that cartoons contain messages about gender inequality. In line with the findings obtained in the category of "Jobs Done Inside and Outside the Home", it was determined that the cartoons examined contain messages about gender inequality and that cartoon characters are reflected in gender roles in a way that forms the basis of stereotypes. A similar result was found in the "Emotions and Personality Traits Category". It has been determined that human emotions are the basis for feminine and masculine characters and stereotypes. The findings obtained in the "Clothing Type and Colours of Cartoon Characters Category" indicate that it is capable of forming stereotypes in gender roles. The distinction between feminine and masculine has been determined in both colour and pattern selection. As a result, findings regarding gender inequality were found in 5 locally produced cartoons broadcasted on TRT Child channel and suggestions were made accordingly.

Keywords: Gender equality, gender roles, pre-school, cartoon

Number of pages: 78

Supervisor: Doç. Dr. Halük ÜNSAL

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZ	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1 Problem.....	1
1.2 Amaç.....	6
1.3 Alt Amaçlar	6
1.4 Önem	6
1.5. Sayıtlar.....	8
1.6 Sınırlılıklar.....	9
BÖLÜM II.....	10

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	10
2.1 Yurtiçi Araştırmalar.....	10
2.2 Yurtdışı Araştırmalar.....	16
BÖLÜM III	18
TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ VE STEREOTİPLEŞTİRME....	18
3.1 Toplumsal Cinsiyet Kavramı.....	19
3.2 Toplumsal Cinsiyet Stereotipleri.....	20
BÖLÜM IV	25
YÖNTEM.....	25
4.1 Araştırmanın Modeli	25
4.2 Veri Kaynağı.....	27
4.3 İncelenen Çizgi Filmler.....	28
4.3.1 Ciciki.....	28
4.3.2 Canım Kardeşim	29
4.3.3 Biz İkimiz	29
4.3.4 Niloya.....	29
4.3.5 Maysa ve Bulut	30
4.4 Verilerin Toplanması.....	31
4.5 Örneklem	31
4.6 Verilerin Analizi.....	32
4.7 Güvenirlik.....	34
BÖLÜM V	36
BULGULAR VE YORUM.....	36
5.1 Bulgular	36
5.1.1 Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan İşler Kategorisine Ait Bulgular	36

5.1.2 Duygular ve Kişilik Özellikleri Kategorisine Ait Bulgular	43
5.1.3 Çizgi Karakterlerin Kıyafet Türü ve Renkleri Kategorisine Ait Bulgular	52
BÖLÜM VI	63
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	63
6.1 Tartışma ve Sonuç.....	63
6.2 Öneriler	67
KAYNAKLAR.....	69
EKLER	76
Ek 1. Çizgi filmlere ulaşma linkleri.....	77

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1 <i>Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Okul Türlerine Göre Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayısı 2019/2020 Öğretim Yılı</i>	7
Tablo 2 <i>İncelenen Çizgi Filmler ve Bölümleri</i>	9
Tablo 3 <i>Time dergisine göre 1927 yılında Amerika'nın önde gelen mağazaların cinsiyete göre renk tercihleri</i>	21
Tablo 4 <i>Araştırmacılar Arası Güvenirlik Tablosu</i>	27
Tablo 5 <i>Araştırma Kapsamında İncelenen Çizgi Film Bölümleri</i>	31
Tablo 6 <i>Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan İşler Kategorisi – CİCİKİ</i>	37
Tablo 7 <i>Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan İşler Kategorisi – CANIM KARDEŞİM</i>	38
Tablo 8 <i>Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan İşler Kategorisi – BİZ İKİMİZ</i>	39
Tablo 9 <i>Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan İşler Kategorisi – NİLOYA</i>	40
Tablo 10 <i>Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan İşler Kategorisi – MAYSA VE BULUT</i>	41
Tablo 11 <i>Duygular ve Kişilik Özellikleri Kategorisi – CİCİKİ</i>	43
Tablo 12 <i>Duygular ve Kişilik Özellikleri Kategorisi – CANIM KARDEŞİM</i>	45
Tablo 13 <i>Duygular ve Kişilik Özellikleri Kategorisi – BİZ İKİMİZ</i>	46
Tablo 14 <i>Duygular ve Kişilik Özellikleri Kategorisi – NİLOYA</i>	47
Tablo 15 <i>Duygular ve Kişilik Özellikleri Kategorisi – MAYSA VE BULUT</i>	48

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Çizgi Karakterlerin Kıyafet Türü ve Renkleri – CİCİKİ	52
Şekil 2. Çizgi Karakterlerin Kıyafet Türü ve Renkleri – CANIM KARDEŞİM	55
Şekil 3. Çizgi Karakterlerin Kıyafet Türü ve Renkleri – BİZ İKİMİZ	57
Şekil 4. Çizgi Karakterlerin Kıyafet Türü ve Renkleri – NİLOYA	58
Şekil 5. Çizgi Karakterlerin Kıyafet Türü ve Renkleri – MAYSA VE BULUT	59
Şekil 6. Abrahams (2019), kız çocuk kıyafet desenleri.....	65
Şekil 7. Abrahams (2019), erkek çocuk kıyafet desenleri.....	66

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1 Problem

Teknolojinin gelişimiyle birlikte günümüzde insanoğlu kitle iletişim araçlarıyla donatılmış bir dünyada yaşamını sürdürmektedir. Hayatımızın bir parçası haline gelen kitle iletişim araçları, izleyenlere rol modeller sunmaktadır. Sosyal öğrenme kuramından da hatırlanabileceği gibi, model alma ve taklit önemli öğrenme süreçlerinden biridir. Bu süreçte gözlenen anne, baba, öğretmen, arkadaş, televizyondaki karakterler, vb. model alınarak davranışları taklit edilmektedir. Televizyon ve bilgisayar, model alma ve taklit yoluyla öğrenmede en etkili kitle iletişim araçları olarak sayılmaktadır (Dündar, 2012, s.125). Çocuklar bu araçlar vasıtasıyla o günkü deneyim ve ilişkilerinin ötesine uzanan toplumsal karakterler ve yaşam biçimleri hakkında bilgi edinmekte ve onları rol alma modelleri ve taklit kaynakları olarak kullanabilmektedirler. Çocuklar, bu kahramanlarla özdeşleşebilir ve onlara hayranlık duyarlar (Öztürk, 2012, s.59).

Günümüzde çoğu evde bir televizyonun varlığı ve aile bireylerinin evdeki zamanlarının büyük bir bölümünü televizyon karşısında geçirmesi, çocuklar için televizyonu hayatın ayrılmaz bir parçası haline getirmektedir. Bunun yanı sıra, televizyon kanallarının yayın akışlarının bir bölümünü çocuklara yönelik programlara ayırması ve yalnızca çocuklar için yayın yapan tematik kanalların varlığı, çocuklar ile televizyon arasında, küçük yaşlardan itibaren bir ilişki kurulmasına neden olmaktadır (Çamlıbel İrkin, 2012, s.1).

Günümüzde neredeyse her evde yer alan televizyonlar herkesi farklı şekilde etkilemektedir. Şüphesiz ki en çok etkilenen, öğrenmeye açık dönemde olan çocuklar olmaktadır. Henüz sosyal çevreyle bağı pekişmemiş ve çoğu zamanını ev içinde geçiren 0-6 yaş grubu

çocukların pek çoğu sabahdan akşama kadar televizyonun karşısında zaman geçirmektedir (Tönel, 2007, s.16).

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun (2012) yaptığı bir araştırmaya göre, araştırmaya katılanların %60.8'nin evinde en az 1 televizyon bulunurken, %31.0'in 2 adet, %8.2'sinin de 3 adet ve üzeri televizyonu bulunmaktadır. Aynı çalışmaya göre araştırmaya katılan deneklerin %98.6'sı yayınları televizyondan, %7.9'u da bilgisayardan takip etmektedir. Hafta içi televizyon izlenen saat dilimleri incelendiğinde en yüksek izleme oranının % 61.0 ile 21:01-24:00 saatlerinde gerçekleşirken hafta sonu bu oran %70.2 olarak saptanmıştır. Televizyon programlarının izlenme sıklığında ise %76.7 ile yerli diziler ilk sırada gelmektedir (İrkin, 2012, s.8-14). Cesur ve Parker'ın (2007) yaptığı araştırmaya göre çocukların seyrettikleri yayınlar arasında ilk sırada çizgi filmlerin yer aldığı gözlenmektedir.

Öğrenmeye açık, özellikle 0 – 6 yaş aralığında okul öncesi dönem çocuklarının ruhsal ve kişilik gelişiminde izlenen program içerikleri oldukça önem arz etmektedir. Yapılan pek çok araştırma, izlenen programların çocuklar üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Çizgi filmler ve çocuk programlarının çocuğun bilişsel, duygusal durumuna ve davranışlarına yakın olması, çocuğun çizgi film kahramanlarıyla kolayca özdeşleşebilmesi, çizgi filmlerin ve çocuk programlarının çocuklar tarafından başlıca tercih nedeni olmaktadır (Yazıcı, 2011, s.57).

Henüz hayal ile gerçeği ayırt edemeyen, büyük oranda gördüklerinin etkisiyle hayali bir dünya kuran okul öncesi çocuğunun, hem benlik oluşumu hem kişilik gelişimi gibi bireysel gelişim süreçlerinde çizgi filmler önemli bir yer kapsamaktadır. Bu dönem çocuğun çizgi filmlerdeki davranış kalıplarını, düşünce tarzlarını, model olabilecek kişilerin genel özelliklerini benimsemesi kaçınılmazdır.

Yaygın bir biçimde kullanılan çizgi filmlerin bir amacı da öğreticiliktir. Başka bir deyişle çocukları eğlendirirken bir yandan da onları eğitmek amaçlanmaktadır. Eğlendirirken eğitmek işlevi çizgi filmlerin içeriğinden ve kahramanlara verilen kişilik tiplerinden kaynaklanmaktadır (Samur, Demirhan, Soydan ve Önkol, 2014, s.152).

Erdoğan'ın (2019) "Oyun kiminse gelecek onun, çizgi filmler kiminse, gelecek onundur. Çünkü, özellikle çizgi filmler bir gelecek tasarımı içerir. Yani Hollywood'un, Avrupa'nın ürettiği çizgi filmi bugün izleyen çocuklar, gençliklerinde ya da yetişkinliklerinde o çizgi filmlerde tasarlanan insan davranışlarını ortaya koymaya başlıyorlar. Bugünün çizgi filmleri, geleceğin kuşaklarını yetiştiriyor" tespitleri yapılan araştırmalar ile de kanıtlanmaktadır. Dr.

George Gerbner'in "Eğer bir milletin geleneksel halk hikayelerini yönlendirebiliyorsanız, o ülkede kanunları kimin yaptığı önemli olmaktan çıkar" (Moody'den aktaran Akbulut, 2001, s.363) sözü Erdoğan'ı destekler niteliktedir.

Televizyon, çocuklara diğer insanlar, ırklar, sosyal sınıflar, farklı ülkeler ve kültürler hakkında bilgiler edinip kendi kültürleriyle kıyaslayabilecekleri kolay ulaşılabilen bir bilgi kaynağı özelliği taşımaktadır. Bilhassa medyada sunulan programlar ile sözel, yazılı ve görsel içerik örüntüleri ile çocuklarda kalıplaşan şemalar oluşturmakta etkilidir.

Okul çağına gelmiş çocuklar, eğitim kurumlarında yazılı halde sunulan eğitim programlarının yanı sıra toplumsal değerlerin yeni nesillere kazandırılmasında önemli bir işleve sahip olan örtük programlara da maruz kalmaktadır (Baydilek ve Türkoğlu 2016, s.369). Sosyal çevre, televizyon, bilgisayar gibi çeşitli kitle iletişim araçları vasıtasıyla çocuklar olumlu veya olumsuz bilgileri dolaylı ya da dolaysız şekilde edinmektedir.

Başta televizyon olmak üzere, okulun alternatifi en büyük meydan okuyucunun medyanın olduğunu iddia eden Cortes (2005, s.55), bilgi sunma, düşünceleri örgütleme, değerleri yayma, beklentiler oluşturma ve davranış modelleri geliştirme konusunda medyanın temel bir yapı taşı olduğunu belirtir. Medyanın bir nevi örtük program işlevi görmesi, içeriklerinde sunduklarıyla çocuklara olumlu kazanımlar sağlayabildikleri gibi olumsuz etkileri de olabilmektedir. Yapılan pek çok araştırmada şiddet içerikli programları izleyen çocukların da şiddet eğilimi gösterdiğini tespit etmiştir. Aynı şekilde pozitif içerikleri olan programları izleyen çocukların daha sakin olduğunu da araştırmalar ile saptanmıştır (Yaşar ve Paksoy, 2011, s.287).

Televizyon sadece eğlence aracı değil çocuğun davranış, tutum ve değerlerini etkileyerek sosyalleşmesinde büyük rolü bulunan, tüm kültürü yaratan devasa bir sosyalizasyon aracı olarak görülmektedir (Yazıcı, 2011, s. 38). Bir kumanda uzaklığında dünyanın öbür ucundan bilgi aktaran televizyon günümüzde her evde bulunmakta ve her çocuğun ilgisini çekmektedir. Televizyon, bilgisayar, akıllı telefonlar gibi günümüzde çok kullanılan kitle iletişim araçları vasıtasıyla çocuklar pek çok bilgiye ulaşmaktadır. Bu çeşitli kitle iletişim araçları yoluyla çocuklar, paylaşma, işbirliği ve davranış modellerini algılama gibi olumlu sosyal davranış boyutlarının geliştirilmesine yönelik mesajlar alabildikleri gibi, zararlı mesajları da kolayca alabilmektedirler (Emir, 2011, s. 36).

Medya, izleyicilerinin hiç farkına varmadan, toplum ve kültürlerin yaşam standartlarını, yaşam biçimlerini, birbirleriyle ilişkilerini, davranış kalıplarını, sosyal sorunlarını ve tüketim

alanlarını etkilemektedir (Ayrancı, Köşgeroğlu ve Günay, 2004, s.134). Medya vasıtasıyla değişen davranış kalıpları, yaşam biçimleri günümüzde sınır tanımaz hale gelmiştir. Televizyon vasıtasıyla bir ülkenin en ücra köşesinde yaşayan bir birey, dünyanın farklı köşesinde var olan yaşam biçimini öğrenebilmekte ve etkilenebilmektedir.

Bireylerin ekonomik düzeyleri, inançları, dünya görüşleri, cinsiyetleri ve statüleri ile ilgili farklılıklar ve bunların sosyal ilişkilere olan yansımaları medya tarafından geliştirilen reel ya da kurgulanmış bütün içeriklerde geniş kapsamlı olarak kullanılmaktadır. Geniş kitlelere ulaşan kitle iletişim araçları yaşamın her anında toplumsal cinsiyete ilişkin kalıpların ve toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesine, pekiştirilmesine katkı sağlamaktadır. Toplumun kadına ve erkeğe farklı özellikler, roller, sorumluluklar yükleyerek farklı davrandığı gerçeğinden hareketle, bu farklılıkların nedenleriyle ilgili yapılan araştırmalar ile dikkatleri “cinsiyet” ve “toplumsal cinsiyet” kavramları üzerine çekmiştir (Dündar, 2012, s.123).

Toplumsal yaşantının her alanında yer alan medya, bireylerin düşüncelerinin, davranışlarının ve değer yargılarının oluşumunda önemli bir etkiye sahiptir. Kadınların medyada temsil ediliş biçimi açısından ele alındığında, medyanın sahip olduğu bu etki kadınların toplumsal konumunun belirlenmesinde de önemli rolü olduğunu söylemek mümkündür. Bu alanda gerçekleştirilen pek çok araştırmada da belirtildiği üzere, kadınlar medyada çoğunlukla çocuk bakımını yapan, ev işleriyle (yemek yapma, bulaşık yıkama, temizlik işleri vb.) uğraşan tek tip kadınlık durumuna yer verilerek temsil edilmektedirler. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaşama geçirilmesinde, mücadele yürütülen alanlardan biri de medyadır. Bu mücadelede, bireylerin medyada kadınların temsil ediliş biçimlerinin farkında olmaları ve buna karşı bir duruş geliştirmeleri oldukça önem taşımaktadır (Erdoğan, 2010, s.1).

Dizilerde, filmlerde ya da çizgi filmlerde kadın karakterlerinin çoğunlukla sekreter, ev hanımı, temizlik görevlisi gibi daha alt statülerde rolleri temsil ettikleri oldukça dikkat çekicidir. Patron (iş veren), zengin ve eğitilmiş kadın karakterlerin ise çoğunlukla kötülük peşinde olduklarını görmek mümkündür. Erkek karakterlerin ise çoğunlukla zengin iş adamı, başarılı, zeki, güçlü vb. rolleri canlandırdıklarını görmek mümkündür. Bu tür kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerinden sıyrılma, günümüz koşulları göz önünde bulundurularak daha sağlıklı olacaktır.

Toplumsal cinsiyet (gender), biyolojik cinsiyetten (sex) farklı bir anlam içerir. Toplumsal cinsiyet, toplumsal ve kültürel olarak belirlendiğinden ötürü içeriği toplumdan topluma,

kültürden kültüre farklılık göstermektedir (Asan, 2010, s.66). Asan, toplumsal cinsiyetin toplumlara ve tarihlere göre değişebileceğini belirtir ve “cinsiyet konumu, cins kimliği” olarak tanımlar. Toplumsal cinsiyet bu yönüyle, yalnızca cinsiyet farklılığını belirtmekle kalmaz cinsler arasındaki eşitsiz güç ilişkilerini de içerir (Asan, 2006, s.13).

Çocuklara ilk yıllarından itibaren geleneksel cinsiyet rolleri aile, akraba, komşu gibi yakın çevre tarafından benimsetilir. Bu durum kız ve erkek çocuklara gösterilen farklı davranışlarda, sosyalleşme süreci içinde kazandırılmaya çalışılan alışkanlıklarda, kıyafetlerde seçilen renklerin, oyun ve oyuncakların, verilen görevlerin ve izletilen çizgi filmlerin ayrılıklarında görülebilir.

Özellikle “Sihirli yıllar” olarak nitelendirilen okul öncesi dönem, çocuğun bedensel ve zihinsel gelişiminin en süratli olduğu yıllar olarak bilinmektedir. Yine bu yılların çocuğun duygusal ve sosyal gelişimi ile kişiliğinin oluşumunda en önemli basamak olduğu belirtilmektedir (Aydoğan ve Koçak, 2003, s.1). Okul öncesi dönemde çocukların gelişiminde önemli ölçüde etken olan programlar, çocukların geleceklerini de şekillendirmelerinde önemli yer kapsamaktadır. Televizyon ve bilgisayarlar aracılığıyla çocuklara yönelik sunulan programlar, çocukların dikkatlerini önemli ölçüde çekmektedir. Özellikle ulusal kanal olan ve yerli çizgi filmler sunan TRT Çocuk bu hususta sunduğu içeriklerle önem arz etmektedir.

TRT Çocuk kanalının sunduğu içerik hizmetinde aşağıdaki hususları dikkate aldığı belirtilmiştir:

Genel ahlakın gereklerini, milli gelenekleri ve manevi değerleri gözetmek, Türk milli eğitiminin temel görüş, amaç ve ilkelerine uymak, Kolayca anlaşılabilir, doğru, temiz ve güzel bir Türkçe kullanmak, Beden ve ruh sağlığına zarar verecek hususlara yer vermemek (TRT Çocuk, t.y)

TRT Çocuk kanalında Okul Öncesi Yaş Grubu Çocukları için hedeflenen kazanımlarında bulunan maddeler incelendiğinde özellikle

- Kişisel özelliklerinin ve farklılıkların tanınmasına destek olmak,
- Farklılıklara karşı (ırk, fiziksel ve zihinsel engel, cinsiyet vb.) duyarlılık ve saygı duygularını oluşturmak,
- Cinsiyet ayrımının net ifadesini güçlendirmek,
- Farklı sosyal yapılar hakkında farkındalık oluşturmak (TRT Çocuk, t.y)

ifadeleri dikkat çekmektedir. Çocuklara yönelik sunulan programlar ile Okul Öncesi Eğitim Programında belirlenen Sosyal Duygusal Gelişim 1.Kazanım “Kendisine ait özellikleri tanıtır” kazanımında cinsiyetiyle bağlantılı olarak özellikleri ve 16.Kazanımında belirlenen “Toplumsal yaşamda bireylerin farklı rol ve görevleri olduğunu açıklar” kazanımı doğrultusunda toplumsal cinsiyet eşitliği açısından nasıl bir izlenim oluşturulmaktadır araştırmaya değer görülmüştür.

1.2 Amaç

Bu araştırmanın amacı TRT Çocuk kanalında yayınlanan okul öncesi döneme yönelik çizgi filmlerde yer alan toplumsal cinsiyet eşitliğine ait göstergelerin incelenmesidir.

1.3 Alt Amaçlar

Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır.

1. Çizgi filmlerde ev içinde/ dışında yapılan işlere ilişkin rollerde, erkek ve kadın karakterlere nasıl yer verilmiştir?
2. Çizgi filmlerde karakterlere verilen kişilik özellikleri ve duygu durumları nelerdir?
3. Çizgi filmlerde erkek ve kadın karakterler, hangi renk ve tür kıyafetlerle gösterilmiştir?

1.4 Önem

Çocuklardaki dikkatin, algının ve öğrenmenin en yoğun olduğu okul öncesi dönemde, çocuktaki zihinsel, dil, sosyal ve duygusal gelişim çok hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Kitle iletişim araçları ve çocuklara yönelik programlar çocuklardaki çoğu davranışların oluşmasında büyük etkiye sahiptirler. Yapılan pek çok araştırma çocukların gördüklerini birebir taklit etmeseler bile tutum, değer ve kuralları öğrenmelerinde televizyonun etkisinin olduğunu saptamıştır. Özellikle cinsiyet stereotipleri ve aile içi rolleri öğrenmede televizyonun etkisi olduğu yönünde çalışmalar bulunmaktadır (Dökmen, 2010, s.135; Yaktıl Oğuz, 2000, s.36).

İmrik Tanyıldızı ve Karabulut'un (2018) yaptığı araştırmaya göre çocuklar televizyonda en çok (%76,2 oranında) çizgi film izlemeyi tercih ettiklerini saptamıştır. Yapılan başka bir araştırmaya göre çocukların %98,9'u, 3-6 yaş arası okul öncesi dönem çocuklarının ise %100'ü televizyon izlemekte olduğu aktarılmaktadır (Dicle, 2020, s.13).

Millî Eğitim Bakanlığı 2019/'20 İstatistik verilerine göre Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında toplam 1.629.720 öğrenci eğitim görmekte. Bu öğrencilerden 846.249 erkek, 783.471 kız öğrenciden oluşmaktadır.

Tablo 1

Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Okul Türlerine Göre Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayısı 2019/2020 Öğretim Yılı

<i>Okul öncesi eğitim kurumlarının okul türlerine göre okul, öğrenci, öğretmen ve derslik sayısı</i>								
<i>2019/2020 öğretim yılı</i>								
<i>Okul Türü</i>	<i>Okul/ Kurum</i>	<i>Öğrenci Sayısı</i>			<i>Öğretmen Sayısı</i>			<i>Derslik</i>
		<i>Toplam</i>	<i>Erkek</i>	<i>Kız</i>	<i>Toplam</i>	<i>Erkek</i>	<i>Kız</i>	
<i>Okul öncesi eğitim (Resmi+Özel)</i>	32.554	1.629.720	846.249	783.471	98.825	5.910	92.915	85.528
<i>Anaokulları Toplam (Resmi+Özel)</i>	11.485	766.223	399.029	367.194	56.218	3.555	52.663	50.831
<i>Anasınıfları Toplam (Resmi+Özel)</i>	21.069	863.497	440.220	416.277	42.607	2.355	40.252	34.697

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı; Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2019/'20, 55.

İzlenen çizgi filmlerden görüntüleme örnekleri ise;

5 Haziran 2015 tarihinde youtube sayfasında yayınlanmış NİLOYA çizgi filminin “Sakarlığım Üstümde” bölümü 49.261.725 görüntülemeye erişmiş (<https://www.youtube.com/watch?v=KK9Jmpt6ddA> erişim: 29.12.2020). Yine aynı çizgi filmin “Çok Şeker Yedim” bölümü 26 Mart 2015 tarihinde youtube’ta yayınlanmış ve 82.709.568 defa görüntülenmiş (<https://www.youtube.com/watch?v=e5iMQEnQyV4> erişim: 29.12.2020).

BİZ İKİMİZ çizgi filminin youtube’ta 5 Ağustos 2015 tarihinde yayınlanmış “Mutlu Dış” bölümü 1.769.403 görüntülemeye ulaşmış (<https://www.youtube.com/watch?v=Ni-7gEvvSNA&t=50s> erişim: 29.12.2020). Aynı çizgi filmin “Hayvanat Bahçesi” bölümü 4 Ağustos 2015 tarihinde yayınlanmış 3.900.207 defa görüntülenmiş (<https://www.youtube.com/watch?v=vnscsb16a7j4> erişim: 29.12.2020).

1 Nisan 2016 tarihinde youtube’ta yayınlanan MAYSA VE BULUT çizgi filminin “Tohum” bölümü bu zamana kadar 1.622.182 defa görüntülenmiş (<https://www.youtube.com/watch?v=H5wgEMgpzHE&t=37s> erişim: 29.12.2020). 22 Ocak 105 tarihinde yayınlanan “Cevizimin Kabuğu” bölümü 418.460 defa görüntülenmiş (<https://www.youtube.com/watch?v=Mo8dUnfuNvk&t=5s> erişim: 29.12.2020).

9 Eylül 2015 tarihinde youtube’da yayınlanan CANIM KARDEŞİM çizgi filminin “Arkadaşım Kardan Adam” 1.110.025 defa görüntülenmiştir (<https://www.youtube.com/watch?v=esFrHvYGW-A&t=3s> erişim: 29.12.2020). TRT Çocuk youtube kanalında yayınlanan “Çocuk Olimpiyatları” bölümü ise 1.022.871 defa görüntülenmiştir (<https://www.youtube.com/watch?v=U3KH94sCk3Y&t=2s> erişim: 29.12.2020).

12 Kasım 2014 tarihinde TRT Çocuk youtube kanalında yayınlanan CİCİKİ “Kardeş Sevgisi” bölümü günümüze kadar 328.497 defa görüntülenmiş (<https://www.youtube.com/watch?v=FWkT7FX21rU&t=2s> erişim: 29.12.2020). Aynı tarihte yayınlanan “Yardımlaşma” bölümü ise 2.871.021 görüntülemeye ulaşmıştır (https://www.youtube.com/watch?v=QtNIqR_bX9w&t=140s 29.12.2020).

Yukarıda verilen izlenme oranlarına bakıldığında her çizgi filmin aynı oranda ve yoğunlukta olmadığını gösterse de izlenme oranları oldukça fazladır. Çizgi filmlerin bu görüntülemeleri bir veya birden fazla çocuk tarafından izlendiği varsayıldığında okul öncesi eğitimden faydalanan çocuk oranına göre oldukça fazladır. Elbette tüm izlenme oranları sadece okul öncesi yaş grubu çocukları tarafından izlenmemiş olabilir. Ancak bu izlenme oranları oldukça yüksektir.

Bu çerçevede araştırmanın amacının gerçekleştirilmesi, bazı çocuk programlarının toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında verdiği mesajları ortaya koyacak ve gerek literatüre, gerek öğretmenlerin anne babalara okul dışı faaliyetler konusunda bilgilendirme yaparken kullanabilecekleri bir kaynak olarak, anaokulunda boş zaman faaliyetlerinde zaman zaman izletilen çizgi filmler açısından fikir edinme açısından ve gerekse konuyla ilgili olanlara (televizyon programcıları, kanun yapıcılar, kamu yöneticileri, eğitimciler vb.) önemli bilgiler verecektir. Ayrıca ailelerin, öğretmenlerin, çocukların ve çocuklara yönelik çizgi filmlerin yapımcı ve senaristlerinin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalıklarını arttırmayı amaçladığından önem arz etmektedir.

1.5. Sayıtlar

1. Araştırma kapsamında incelenen çizgi filmlerin toplumsal cinsiyeti yansıttığı varsayılmaktadır.
2. İncelenen çizgi filmlerin toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelemeye yeterli kaynak içerdiği varsayılmaktadır.

1.6 Sınırlılıklar

1. Çalışma TRT Çocuk kanalında yayınlanan “Ciciki”, “Canım Kardeşim”, “Biz İkimiz”, “Niloya” ve “Maysa ve Bulut” programlarıyla sınırlıdır.
2. Bu çalışma belirlenen çizgi filmlerin beşer bölümü ile sınırlıdır (bkz Tablo 1).

Tablo 2

İncelenen Çizgi Filmler ve Bölümleri

CİCİKİ	CANIM KARDEŞİM	BİZ İKİMİZ	NİLOYA	MAYSA VE BULUT
Kardeş Sevgisi	Arkadaşım Kardan Adam	Mutlu Diş	Sakarlığım Üstümde	Tohum
Yardımlaşma	Çocuk Olimpiyatları	Tavşan	Çok Şeker Yedim	Cevizimin Kabuğu
Ailenin Önemi – Birlikte Olmak	Harika Bir Deniz	Hayvanat Bahçesi	Buzağı	Yerleşme
Uzun Göç Yolunda Dayanışmanın Önemi	Peki Bacalarında Büyük Macera	Kim Susuz Kalmak İster	Minik Panda	Haftasonu Tatili
Yeni Yerler Görmenin Yeni Yerler Tanımanın Heyecanı	Bugün Bayram	Ateş Böcekleri	Ağaçlı Yollar	Işık Deneyi

İncelenen çizgi filmler ve bölümleri Tablo 2’de verilmiştir. Ayrıntılı bilgiler Bölüm IV’te verilmiştir.

BÖLÜM II

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde konuyla ilgili yapılmış araştırmalar ele alınmıştır. Gerek yurtiçi gerek yurtdışında konuyla ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Araştırma kapsamında olabildiğince konuyla ilgili okul öncesi dönem çocuklara yönelik programlarda toplumsal cinsiyet rollerinin incelendiği çalışmalara yer verilmiştir.

2.1 Yurtiçi Araştırmalar

Emir (2011), okul öncesi çocukların eğitiminde kullanılan çizgi film, tiyatro, sinema, internet oyunları, bilgisayar eğitim CD'leri ve televizyon dizilerinin okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden beş-altı yaş (60–72 ay) çocuklarına etkilerini incelemiştir. Araştırmacı, çalışmada okul öncesi çocuklarının genelde ne tür programlar izledikleri ve ne tür programlardan olumlu veya olumsuz etkilendiklerini araştırmıştır. Okul öncesi çocuklarının izledikleri programlardan etkilenme derecelerini belirlemek amacıyla, araştırmacı çocuklara izlettirilen etkinliklerden hemen sonra kamera kayıtları tutmuştur. Bu kayıtlar doğrultusunda sınıf içerisindeki çeşitli köşe etkinliklerinde çocuklar gözlemlenerek, yaptıkları serbest resim etkinlikleri dosyalanmıştır. Nitel özellik taşıyan çalışmada, gözlem yapılan uygulamalar (çizgi film, sinema, tiyatro, internet oyunları, bilgisayar oyunu, televizyon dizisi), 2009–2010 eğitim öğretim yılında Afyonkarahisar'daki bir ilköğretim okulunda okul öncesi eğitimi gören 20 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre bilgisayarda eğitim CD'si, tiyatro, çizgi film ve sinemanın çocuklar üzerinde olumlu etkisi olduğu; internet oyunları ve televizyon dizilerinin ise çocukları olumsuz etkilediği belirlenmiştir.

Yaşar ve Paksoy (2011), okul öncesi beş yaş grubu çocukların izledikleri çizgi filmlerdeki saldırgan içerikli görüntülerin, çocukların serbest oyunları sırasındaki saldırganlık düzeylerine etkisini incelemiştir. Araştırma 2006- 2007 eğitim öğretim yılında Adana ilinin Seyhan ilçesine bağlı bir okulun beş yaş eğitim verilen bir sınıfında yapılmıştır. Araştırmada katılımcılar olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan “Amaçlı örnekleme yöntemiyle” belirlenerek sınıftaki bütün çocuklar (12) aynı anda çalışmaya alınmış, 3 kız, 3 erkek öğrenci seçilerek araştırmanın odak grubunu oluşturmuştur. Çalışmada çocuklara biri saldırgan içerikli, biri eğitici içerikli olmak üzere iki adet çizgi film izletilerek, çocuklar oyun alanına alınmış ve serbest oyunları gözlenerek çocukların oyunları takip edilmiş ve oyuna başlangıç, uygulama ve bitiş evreleri incelenerek, çizgi film öğelerinin oyunda kullanılmasının ne amaçla ve nasıl olduğu araştırılmıştır. Veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Verilerin analizi sonucunda, saldırgan içerikli çizgi film izlendikten sonra sergilenen olumsuz davranışların süreklilik göstermediği gözlenmiştir. Eğitici içerikli çizgi filmin izletiminden sonra çocukların, çizgi filme ait unsurları oyunlarının herhangi bir evresine yansıtmadıkları, karakterleri kullanmadıkları, ama daha sakin nitelikteki oyunlara yöneldikleri saptanmıştır.

Akıncı ve Güven (2014), “Okul Öncesi Döneme Yönelik Çizgi Filmlerde Yer Alan Değerlere Ait Sözel İfadelerin Sunumu: TRT Çocuk Kanalı Örneği” başlıklı araştırmada okul öncesi kategorisinde yer alan çizgi filmlerde izleyiciye sunulan değerler ve bu değerlerin sunulma sıklıkları tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda incelenen çizgi filmlerde “Nezakət, Mutluluk, Özgüven, Cesaret, Temizlik, Yardımlaşma, Sorumluluk, Empati, Doğruluk (Dürüstlük), Sevgi, Arkadaşlık, Paylaşma, İşbirliği, Sabır” değerlerine yer verildiği bulgularına rastlanmıştır. Bulgular kısmında çizgi filmler bazında en fazla yer verildiği tespit edilen beş değer tablolaştırılmıştır. Bu değerlerden en fazla yer verilen değere ilişkin örnek sahneler yer verilmiştir. Bununla birlikte çizgi filmler bazında bazı değerlere eşit sıklıkta (frekans) değinildiği için bazı tablolarda beşten fazla değer kategorisine yer verilmiştir. Tespit edilen değerler her bir çizgi film için frekans ve yüzde tablosu haline getirilerek sayısallaştırılmıştır.

Kalaycı (2015), Pepee adlı çizgi filmi toplumsal cinsiyet eşitliği açısından çözümleyerek değerlendirmiştir. Nitel araştırma özelliği taşıyan bu araştırmanın modeli betimseldir. Araştırmanın çalışma evreni, Pepee çizgi filminin 45 bölümüdür. Veriler, içerik analizi ve göstergebilim ile analiz edilmiştir. Çizgi filmin hem kadın hem erkek karakterleri, toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargılara uygun rol, eylemler, giysi rengi ve giysi türü içinde

sınırladığı ve cinsiyetçi bakış açısını yeniden üretebilecek mesajların olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgular bütünsel anlamda değerlendirildiğinde çizgi filmin toplumsal cinsiyet eşitsizliği oluşturan mesajlar içerdiği saptanmıştır.

Özsoy ve Taşdelen (2016), “Pepee Çizgi Dizisinde Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Üretimi” başlıklı araştırmayı nitel içerik analizi yöntemiyle yapmıştır. Toplumsal hayatın her alanında kültürel, inanış ve toplumların devamlılığını sağlayan temel yapısal işleyişten bağımsız olmayan toplumsal cinsiyet rolleri kavramını değerlendiren araştırmacılar, çalışmada önce toplumsal cinsiyet rollerini Pepee çizgi dizisi ile değerlendirmede öne çıkan noktaları Pepee çizgi dizisi ile derinleştirmişlerdir. Çalışmada Pepee çizgi dizisinde hangi stereotiplere yer verildiğine ve zamansal olarak stereotipleştirmenin nasıl gerçekleştirildiğine; toplumsal cinsiyet stereotipleştirmenin karakterler üzerinden nasıl gerçekleştirildiği ve toplumsal cinsiyet stereotipleştirmenin çizgi dizide hangi örtük kodlarla yer aldığı araştırılmıştır. Karakterler üzerinden gerçekleştirilen stereotipleştirme iki çocuk karakter Pepee ve Şila üzerinden elde edilen bulgular; anne ve baba olmak – kadın ve erkek olmak stereotipleştirme bulguları değerlendirildiğinde çizgi dizinin toplumsal cinsiyet eşitsizliği mesajları içerdiği vurgulanmıştır.

Şenol, Erdem, Uzun ve Erdem’in (2016) yaptığı “Toplumsal Cinsiyetin Bir Aktarım Aracı Olarak Çizgi Filmler: Sindirella ve Pamuk Prenses Örneği” araştırması yapmıştır. Bu araştırma kapsamında Külkedisi Sindirella ve Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler masallarında yapılandırılan kadın temsilleri ve toplumsal cinsiyet organizasyonu irdelenerek nasıl biçimlendirildiği ortaya konulması amaçlanmıştır. Nitel araştırma perspektifi ile yapılan bu araştırma içerik analizi tekniği ile incelenmiştir. Araştırma materyallerini www.disneyturkiye.com.tr sitesinden ulaşılan Sindirella ve Pamuk Prenses çizgi film oluşturmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda iki çizgi filmin de toplumsal cinsiyet algısının ataerkil söylemlerle yansıtıldığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak, incelenen iki masal / çizgi filmin sosyal öğrenmeye açık çocukların üzerinde toplumsal cinsiyetin yeniden üretilmesinde son derece etkili olduğu vurgulanmıştır.

Niloya çizgi filmi Yağan-Güder, Ay, Saray ve Kılıç (2017) tarafından toplumsal cinsiyet kalıp yargıları açısından analiz edilmiştir. Çizgi filmin 50 bölümü izlenmiş ve elde edilen veriler içerik analizi yoluyla incelenmiştir. Çizgi filmde yer alan karakterlerin, toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargılara uygun davranış ve görünümlere sahip oldukları tespit edilmiş ve çizgi filmin toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının üretilmesine katkı sağladığı saptanmıştır. Çizgi filmde “yemek yapma, ev temizleme, çocuk bakımı” gibi görevlerden hep annenin

sorumlu olduğu; “araba sürme, bahçe işleri ve hayvanlarla ilgilenme” gibi işlerle ise baba ve dedenin ilgilendiğı tespit edilmiştir. Kız ve erkek çocukların oyun ve oyuncak tercihlerinin de toplumsal cinsiyet stereotiplerine uygun olduğu ortaya çıkmıştır.

Ünlü (2017), çalışmada TRT Çocuk kanalındaki Rafadan Tayfa, Canım Kardeşim, Maysa ve Bulut, Keloğlan Masalları, İstanbul Muhafızları çizgi filmleri toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelemiş ve toplumsal cinsiyet ile ilgili kalıp yargıların hemen her çizgi filmde yer aldığını ortaya koymuştur. Çizgi filmlerde toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından olumlu bazı iletilere yer verilmesine rağmen neredeyse her karakterde olumsuz davranış özelliğı kazandıracak mesajların mevcut olduğu saptanmıştır. Çizgifilmlerde aksi örnekleri görmek mümkün olsa da TRT Çocuk kanalı çizgi filmlerinin toplumsal cinsiyet adına eşitlikçi bir anlayışa sahip olmadığı saptanmıştır.

Güzel (2018) “Toplumsal Cinsiyet ve Bir Çizgi Film Örneğı: Esrarengiz Kasaba” başlıklı araştırmasında 2013 yılında Türkiye’de gösterime giren Disney Channel yapımı “Esrarengiz Kasaba” isimli çizgi filmi incelemiştir. Bu çalışmada, araştırmacı bahsi geçen çizgi filmin cinsiyetçi sahnelerini ortaya koymaya çalışmış ve okul öncesi çocukların bu çizgi film hakkındaki görüşlerini irdlemiştir. Çalışmada, Konya / Cengiz Topel ilköğretiminde anasınıfına devam eden çocukların görüşleri alınmıştır. Elde edilen bulgulara göre çizgi film ile ilgili çocukların verdiği cevaplar doğrultusunda toplumsal cinsiyet eşitsizliği mesajları içerdiği saptanmıştır.

Saraç (2018), TRT Çocuk kanalında yayınlanan Niloya çizgi filminin 20 bölümünü hazırlanan izleme formu ile toplumsal cinsiyet kalıp yargıları açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre çizgi filmde geleneksel toplumsal cinsiyet kalıp yargıları pekiştiren karakterlere yer verildiğı saptanmıştır.

Deniz (2019), “Yerli Yapım Çizgi Filmlerde Toplumsal Cinsiyet Eşit(siz)liğı” çalışmasında Biz İkimiz, Canım Kardeşim, Kral Şakir ve Neşeli Dünyam çizgi filmlerini incelemiştir. Çizgi filmler “kamusal alanda bulunma, gündelik yaşam etkinlikleri, davranış özellikleri” temaları altında incelenmiştir ve anne, baba, kız çocuk ve oğlan çocuk karakterlerin toplumsal cinsiyet kalıp yargıları açısından değerlendirilmiştir. Anne ve baba karakterlerin çocuklarla iletişim konusu ise ayrı bir tema altında incelenmiştir. Sonuç olarak incelenen yerli yapım çizgi filmlerde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının yeniden üretildiğı ortaya koyulmuştur.

Kalem (2019), Gaziantep ilinde yaptığı araştırma sonucunda 2018-2019 yılları arasında anaokuluna giden 773 çocukla görüşme sağlamıştır. Görüşme sonucunda çocukların sevdiği 46 çizgi filminden en çok izlenen 5 çizgi film incelenmiştir. Araştırma verileri betimsel analiz ve içerik analizi ile incelenmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda çizgi filmlerdeki kadın karakterlerin çoğunlukla pembe rengi kullandığı ve çocuk bakımı ve ev içi işlerle ilgilendiği tespit edilirken, erkek karakterlerin daha güçlü, aktif rol aldığı ve ev içi ve dışın görevlerde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının olduğu belirlenmiştir.

“Çocuklara Yönelik Televizyon Reklamlarında Toplumsal Cinsiyet Roller: Cartoon Network Örneği” çalışmasında Kayacan (2019), çocuklara yönelik reklamlarda toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl yansıtıldığını incelemiştir. Cartoon Network kanalında 1 – 30 Nisan 2019 tarihleri arasında saat 18:00-21:00 arasında yayınlanan reklamlar içerik analizi ile incelenmiştir. Sonuç olarak araştırma kapsamında incelenen çocuklara yönelik reklamların toplumsal cinsiyet kalıp yargıları içerdiği saptanmıştır.

Özkar (2020), “Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Okul Öncesi Çocuklara Çizgi Filmlerde Yansıtılması: Türk Yapımı Çizgi Filmlerin Göstergebilimsel Açıdan İncelenmesi” çalışmasında Rafadan Tayfa, Canım Kardeşim, Elif ve Arkadaşları, Aslan ve Biz İkimiz” çizgi filmleri incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda incelenen çizgi film bölümlerinde “kadınlık” ve “erkeklik” söylemlerinin yansıtıldığı tespit edilmiştir.

Şen (2020), araştırmasının çalışma grubunu Uşak il merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı ilkokullarda anasınıflarına devam eden 344 çocuk, 324 anne ve değerlendirmeye alınan 5 çizgi film (Keloğlan Masalları, Niloya, Rafadan Tayfa, Pepee ve Heidi) olarak belirlemiştir. Nitel bir yöntem olan durum çalışması araştırma modeli ile incelenmiştir. Araştırma kapsamında verileri toplamak amacı ile Çocukların İzlediği Çizgi Filmleri ve Görüşlerini Belirleme Formu, Çizgi Filmler ile İlgili Anne Görüşlerini Belirleme Formu, Okul Öncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Çizgi Filmlerin Genel Özelliklerini Belirleme Formu ve Okul Öncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Çizgi Filmleri Toplumsal Cinsiyet Yönünden Değerlendirme Formu kullanılarak veriler toplanılmıştır. Okul Öncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Çizgi Filmleri Toplumsal Cinsiyet Yönünden Değerlendirme Formu’nda, çizgi film karakterlerinin kıyafetleri, meslekleri, ev içi ve ev dışındaki görev paylaşımları, kişilik özellikleri, çocukların oynadıkları oyunlar ve oyuncaklar kategorilerine ayrılarak incelenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda incelenen çizgi filmlerin toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından kadın – erkek cinsiyet eşitsizliği mesajları içerdiği tespit edilmiştir.

Yapılan araştırmaların toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelendiğinde cinsiyet eşitsizliğini yansıttığı tespit edilmiştir. Dikkat çeken husus, incelenen çizgi filmlerin çocuklar, aileler, öğretmenler vb izleyici kitle açısından incelendiği yönündedir. Bu çalışmada çizgi filmler toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelendiğinde Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü'nün Okul Öncesi Eğitime yönelik hazırlanan program hedefleri temel alınarak incelenmiştir. Okul Öncesi Eğitim Programı Sosyal ve Duygusal Becerilerde hedeflenen Kazanım 1 ve Kazanım 16'ya göre değerlendirilen çizgi filmlerde çocuklara verilen örtük mesajlar kavram karmaşasına yol açabilir. Çizgi filmlerde toplumsal cinsiyet eşitsizliği bulguları, Okul Öncesi Eğitim Programı hedefleri ile örtüşmemektedir ve kavram karmaşasına yola açabilir niteliği taşımaktadır. Bu doğrultuda çalışmamız sonucunda gerek TRT kanalı ve gerek diğer kanal yapımcılarına öneriler sunulmaktadır. Eğitim bir bütündür ve ülke hedefleri doğrultusunda yetiştirilmek üzere bireyler aynı hedef – kazanımlarla donanmalıdır. Bu durumda eğitim programları baz alınarak aileler, televizyon programları (özellikle çocuklara yönelik programlar) bu hedef ve kazanımları göz önünde bulundurarak programlar hazırlamalı, çocukları yetiştirmeleri uygun düşecektir.

2.2 Yurtdışı Araştırmalar

Götz ve diğerleri (2008) tarafından yapılan araştırmada 24 ülkede çocuklara yönelik yayın yapan televizyonlardaki programlar incelenmiştir. Ülkelerdeki yayınlarda kadın karakterlere toplumsal cinsiyet kalıp yargılarıyla yer verildiği ve kadın karakterlerin erkek karakterlere göre daha az yer aldığı saptanmıştır. Birçok ülkenin televizyon programlarında toplumsal cinsiyet ile ilgili kalıp yargıların yer aldığı tespit edilmiştir. Kadınlar dünya nüfusunun yarısını oluşturmalarına rağmen televizyondaki ana karakterlerin %68'i erkek, sadece %32'si ise kadındır. Kız çocuklarının genellikle zayıf temsillerle yer aldığı, yaşlı kadın ile kilolu kız temsillerine ise neredeyse hiç yer verilmediği görülmüştür.

Burguera (2011) 20. yüzyılda çizgi filmlerde incelemeye değer görülen ve sıkça rastlanan stereotip kadın figürü ve ırkçılık konusu incelenmiştir. Araştırma kapsamında incelenen Tiny Toons, Honey (Tatlım) bölümü değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre kadın karakterler pasif, korunmaya muhtaç şekilde yansıtıldıkları belirtilmiştir. Kamusal alanda gösterilen kadın karakterler olumsuz özellikler ile yansıtılmıştır. Çizgi filmin izleyici kitlesi çocuklar olduğundan bu tür içeriklerin tehlikeli olduğunu vurgulamıştır.

Jane (2015), Amerikan çizgi film serisi olan Adventur Time programında cinsiyet kimliği ve cinsel tercihlerin olmadığı konumlandırmaları incelemeyi amaçlamıştır. Jane yaptığı araştırma sonucunda Adventur Time çizgi filminde cinsiyete ilişkin adil görüntülere yer verildiğini belirtmiştir. Çizgi filmler, çocuk programları vb. çocuk programlarında ve günlük yaşamda toplumsal cinsiyet kavramının zenginleştirilebileceğine, eşitlik ve farklılıklarının da yansıtılabileceğine yönelik Adventur Time çizgi filmi örnek gösterilmiştir.

Çetin, Wai, Altay ve Bushman (2016), tarafından yapılan araştırmada yetenekli çocukların şiddet içerikli medya etkilerine daha fazla yalıtılmış veya daha savunmasız olup olmadığını test etmiştir. Üstün zekalı (n = 74) ve genel kohort (n = 80), rasgele seçilen 10 yaşındaki çocuklara 12 dakikalık şiddet içeren veya şiddet içermeyen bir karikatür izlemeleri sağlanmıştır. Sözlü bir görev video öncesi ve sonrası tamamlamaları istenmiştir. Bulgular, üstün zekalı çocukların şiddet içermeyen bir karikatür izledikten sonra sözel görevde genel kohort çocuklardan daha başarılı olduklarını ancak şiddet içerikli bir karikatür izledikten sonra başarılı olmadığını göstermiştir. Böylece şiddet içerikli video, üstün yetenekli çocukların sözlü görevlerde sahip oldukları tipik avantajı ortadan kaldırdığı saptanmıştır. Bu bulgular, şiddet içerikli medyanın sözel görevler üzerindeki zararlı etkilerinin, genel kohort çocuğa kıyasla üstün yetenekli çocuklar için daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır.

Raza, Awan ve Gondal (2016), tarafından yapılan araştırmada çocuğa yönelik eğitimsel, duygusal, davranışsal ve dinsel vb. etkilerini, bu etkileri derin bir şekilde gözlemleyebilen

ilköğretim okulunun öğretmenleri açısından ele almıştır. Çalışmada anket tekniği kullanılarak farklı etki alanları analiz edilmiş ve bu çalışmada çizgi filmlerin çocukların kişiliklerini nasıl etkilediğini, ne hissettiklerini incelemek için analiz yapılmış ve öğretmenlerin görüşleri alınarak sunulmuştur. Çalışmanın sonucunda, çocukların gittiği okulun öğretmenlerinin değerlendirmelerine göre çocukların çizgi film seyretmeleri, günlük yaşamlarından eğitim hayatına potansiyel etkilerinde duygusal durumdan fiziksel duruma kadar değişen etkiler yarattıklarını göstermektedir. Bununla birlikte, eğitsel ve dini düşünceler üzerindeki etki, öğretmenlerin çizgi filmin ve karakterlerin çocukların temel fikirleri, anlayışları ve kahramanları üzerindeki etkileri hakkında yapılan değerlendirmelerden daha yüksek çıktığı görülmektedir.

Birleşik Devletlerde yayınlanan çizgi filmler ile ilgili (Doc McStuffins ve Kaşif Dora) araştırmasında Keys (2017), toplumsal cinsiyet, ırk ve sınıf ayrımı yansımalarını incelemiştir. ABD’de okul öncesi dönem çocuklarının en çok sevdiği iki çizgi filmin teorik olarak metin analizi yapılmıştır. Çizgi filmlerde arakter tasvirleri, cinsel rol basmakalıpları, geleneksel kalıplara meydan okuma ve ırk, toplumsal cinsiyet ve sınıf ayrımlarının yansıtılması incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre Doc McStuffins ve Kaşif Dora çizgi filmlerinde bazı noktalarda toplumsal cinsiyet kalıpları, ırk, sınıf ayrımı konularına hem meydan okuma hem de yansıttığı saptanmıştır.

Yurtdışında yapılan araştırmalar da göstermektedir ki çizgi filmler çocukların üzerinde etkisi bulunmaktadır ve cinsiyet eşitsizliğini yansıttığı saptanmıştır. Her ülkenin geleceğe dair planları, programları bulunmaktadır. Bireylerin o plan ve hedefler doğrultusunda yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Durum böyleyken günümüzde televizyonun da eğitimin büyük bir katkısı olarak göz önünde bulundurulduğunda yayınlanan programların da ülke hedef ve kazanımları doğrultusunda belirlenmeli, içerikler üretilmelidir.

Yapılan araştırmalarda çizgi filmlerin etkisinin büyük olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çizgi filmlerin toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi açısından çalışmaların oldukça az olduğu görülmektedir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını tespit etmek ve çocukların üzerinde etkisini en aza indirgeyerek toplumun şekillenmesine katkı sunmak açısından bilimsel çalışmalarının çoğalması önem arz etmektedir. Bu açıdan bu çalışma çizgi filmlerin toplumsal cinsiyet rolleri Milli Eğitim Bakanlığı’nın Okul Öncesi Eğitim Programı Sosyal ve Duygusal Beceriler hedefleri doğrultusunda etkisinin incelenmesi açısından katkı sunmayı hedeflemektedir.

BÖLÜM III

ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ VE STEREOTİPLEŞTİRME

Toplumsal cinsiyet kavramına değinmeden önce bazı kavramlara açıklık getirmekte konu bütünlüğünü kavramak adına faydalı olacaktır. Cinsiyet, cinsel kimlik, toplumsal cinsiyet gibi kavramlar çoğu zaman karıştırılmaktadır. Önce bu kavramlara kısaca değindikten sonra toplumsal cinsiyet kavramı ele alınacaktır.

Cinsiyet, insan gelişiminin 13.haftasından itibaren tespit edilebilse de en kesin sonuca hamileliğin 20.haftasında varılır. Yumurta ile spermin döllenmesiyle gelişen ceninin ilk aylarda cinsiyeti belli olmamaktadır. Gelişim evreleri sonucunda doğacak çocuğun biyolojik ve fizyolojik özellikleri açısından “kız” mı yoksa “erkek” mi olacağı netleşir. İngilizce’de “sex” olarak geçen Türkçe’de “cinsiyet” kavramına denk gelmektedir ve doğan canlının biyolojik özellikleri doğrultusunda cinsiyet özellikleri bağlamında ayırım yapılır. Burada var olan biyolojik, fizyolojik farklılıklar dışında bir ayırım yapılmamaktadır. Özetle cinsiyet (sex) teriminin pek çok kaynakta kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönünü ifade ettiği ve biyolojik bir yapıya karşılık geldiği görülmektedir (Dökmen, 2009, s.19).

Cinsel kimlik, birey doğup büyüdükçe çevreyi, kendini, yeni şeyleri fark eder, keşfetmeye başlar. Gelişim sürecinde çocuk kendisiyle ilgili farklılıkları fark etmeye başlar ve diğerleriyle kıyaslar. Bireyin kendini “ben kızım” ya da “ben erkeğim” gibi farklılıklar da tanımlamasına “cinsel kimlik” denir. İngilizce’de “gender identity” olarak bilinen kavram Türkçe’de “cinsel kimlik” kavramına karşılık gelmektedir. Birey 2 yaş civarında kendindeki cinsiyet ayrımının farkına varmaya başlar. 3 yaşında pek çok çocuk kendini kız ya da erkek olarak tanımlayabilirken, 4 yaşında artık çocukların büyük çoğunluğu cinsel kimliğinin

gerekliliklerini kavramaya başlamıştır. “Kızlar bunu yapar”, “erkekler şöyle yapar” diyerek cinsiyet rollerini öğrenmeye ve anlatmaya başlar bu dönemdeki çoğu çocuk (Rafferty, 2018).

Gelişim çağında olan bireylerde cinsiyet farklılıkları sebebiyle davranışlarda, ilgi – hobilerde, oyun, kılık kıyafet vb tercihlerinde görülen farklılıklar zamanla çevrenin de etkisiyle rollerde de ayrılıklar görülmeye başlanır. Görülen bu ayrılıklar toplumsal, kültürel, coğrafi bölgelere göre değişiklikler göstermektedir. Birey daha bebek iken cinsiyetine göre alınan kıyafetler ve renkleri, oyuncak türleri kız – erkek ayrımı bakımından dikkat çekmektedir.

3.1 Toplumsal Cinsiyet Kavramı

Toplumsal cinsiyet, bireylerin bir özelliği olmayıp, toplumların, toplumsal kurumların ve kültürün bir özelliği ve kadınlardan ve erkeklerden beklenen kalıp davranışlardır (normlardır). Kültürden kültüre, toplumdan topluma değişiklik gösteren toplumsal cinsiyet rolleri kültürün etkisini gösterir (Deniz, 2019, s.13-14).

Stereotip, Türk Dil Kurumu’na göre üç anlamı bulunmaktadır.

1. (isim) Basımcılıkta, matris kâğıdı kullanarak formları, klişeleri ve metinleri çoğaltmaya yarayan yöntem.
2. (isim) Sosyal bir grubun içinde olan ve içinde bulunduğu grubu en iyi temsil eden özellikleri taşıyan, örnek gösterilebilecek kişi.
3. (sıfat, mecaz) Basmakalıp (düşünce).

Terim olarak “stereotip”; Yunanca “stereos” katı ve “typos” tip/şekil kelimelerinden oluşmuş, 1798 yılında matbaacılıkta bir basım yönteminin isimlendirilmesinde kullanılmıştır (Demir, 2020, s.270). Sosyal bilimlere ilk uyarlanması 1964 yılında “Public Opinion” (Kamusal Düşünce) adlı kitapta Walter Lippmann tarafından gerçekleştirilmiştir. Lippman eserinde nesne ve kişilere yönelik zihnimizde diğer insanlara yönelik ayırıcı niteliklerine ilişkin görüntüleri / şemaları stereotip (kalıp yargı) olarak adlandırmış ve bu şemaların kimi zaman doğruyu, kimi zaman yanlış, bazen de her ikisini yansıtabileceğini vurgulamıştır (İmançer, 2004, s.128).

Lippmann (1998, s.88-89), stereotiplerle düşünmekten tamamıyla kaçınabilmemizin mümkün olmadığını belirtmiştir. Stereotipler, insanın dışındaki dünyayı belli kategoriler çerçevesinde karmaşa ile başa çıkmanın yollarından biri olması sebebiyle her bireyin de niteliklerine göre tepki vermesi, karşılaşacağı yeni durumlarda dünyayı kendine

öngörülebilir kılmak adına bu kategorilere ihtiyaç duyduğunu vurgulamıştır. Lippmann, medyanın modern dünyada zihnimizdeki stereotipleri oluşturan / üreten temel kaynak olduğunu da belirtmiştir.

3.2 Toplumsal Cinsiyet Stereotipleri

Arıcan'ın (2012) aktardığına göre “kızlar pembe giyer, erkekler mavi” düşüncesi 19. yüzyılın sonlarına doğru başlamıştır. Doğan kız bebeklerin pembe, erkek bebeklerin mavi gibi renkli kıyafetlerle giydirilmeye başlanmadan önce her iki cinsiyetteki bebekler için beyaz kıyafet tercih edilirmiş. Gerek temizliği bakımından gerek tekstil sektörünün çok gelişmemiş olmasından kaynaklı her iki cinsiyet kıyafetlerinde de beyaz renk revaçta imiş.

Paoletti, modern psikolojinin ortaya çıkmasıyla özellikle çocuk ve ergen psikolojisi ve cinsiyet rolleri, cinsel kimlik ile ilgili konulara ilginin artmasına kadar olan dönemde bebeklerin bebek gibi giyindiğini vurgulamaktadır. O dönemlerde çocukların cinsiyet ayrımını bilmemesi gerektiğini, çocukların cinsiyet ayrımını fark etmemesi ve ilgiyi / merakı o yöne kaydırmaması için tek tip kıyafet giydirildiğini belirtmektedir. Ancak modern psikolojinin ortaya çıkmasıyla bu alandaki uzmanların tek tip kıyafetin çocuk gelişimi açısından doğru olmadığını belirttiklerini ve sağlıklı bir cinsiyet kimliğinin oluşması için kıyafet ayrımına gidilmesi gerektiğini savunduklarını belirtmektedir (Kleiber, 2019).

20. yüzyılın başlarında tekstil sektörünün gelişmesiyle kıyafetlere renk gelmeye başlamıştır. Dikkat çeken ise ilk zamanlarda erkek çocuklara pembe, kız çocuklarına mavi renkler önerilmesidir. 1918 yılında yayınlanan bir gazete reklamında Earnshaw Bebek Mağazasında “*Erkek çocuklarınıza pembe giydiriniz. Pembe güçlü bir renktir ve erkeklere daha uygundur. Mavi ise daha narin olduğundan kız bebeklere uyar.*” uyarısı bulunmuştur. (Maglaty, 2011).

Arıcan (2012) Time dergisinin 1927 yılında yayınladığı Amerika'nın önde gelen mağazaların hangi rengi hangi cinsiyete yönelik önerdiğini paylaşmıştır.

Tablo 3

Time dergisine göre 1927 yılında Amerika'nın önde gelen mağazaların cinsiyete göre renk tercihleri

Şehir	Erkekler	Kızlar
Boston Filene's	Pembe	Mavi
Manhattan Best's	Pembe	Mavi
Macy's	Mavi	Pembe
Franklin Simon	Mavi	Pembe
Philadelphia John Wanamaker's	Mavi	Pembe
Cleveland Halle's	Pembe	Pembe
Chicago Marshall Field's	Pembe	Mavi
New Orleans Maison Blanche	Pembe	Mavi
San Francisco The White House	Pembe	Mavi
Los Angeles Bullock's	Mavi	Pembe

Kaynak: Arıcan, I. (2012). Kızlar pembe giyer, erkekler mavi. 12.08.2020 tarihinde <http://www.acikbilim.com/2012/04/dosyalar/kizlar-pembe-giyer-erkekler-mavi.html> sayfasından erişilmiştir.

Tablo 3'te de görüldüğü üzere o dönemlerde pembe renk erkekler, mavi renk kızlara önerilmiştir. Pembe renk, kırmızı tonu olduğundan ve gücü simgelediğinden ötürü erkek çocuklara; mavi renk ise daha narin çağrışım yaptığından kız çocuklara önerilmiştir.

1950'li yıllara gelindiğinde kızların pembe, erkeklerin ise mavi giymesi gerektiği konusunda insanların çoğu hemfikir olmuştur (Arıcan, 2012). Kadınların da iş hayatında aktif rol almasıyla, kadının da güçlü olduğunu, olabileceğini çağrıştıracak ve o izlenimi verecek pembe rengi tercih edilmeye başlanmıştır.

Yıllar içinde değişen kıyafet modelleri, renklerin yanı sıra kadının ve erkeğin toplum içinde rolleri de değişmiştir. İnsanların “kadınlar bunu yapar”, “erkekler şunu yapar”, “kızlar bu rengi giyer” “erkekler bu rengi giyer” benzeri kalıp yargıları toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık gösterir. Bununla birlikte toplumsal cinsiyet kalıp yargıları (stereotipleri) da zamanla değişmiştir (Rafferty, 2018) ve değişmeye devam edecektir. Kızlar da zor

denilecek, erkeklere özgü algılanabilecek spor dallarında başarılar elde etmeye, erkeklerin yaptıkları meslekleri yapmaya başlayınca oluşan kalıp yargılar da kırılmaya başlamıştır.

Elbette kalıp yargıları bir anda ve herkeste değiştirmek zordur. Ancak televizyon ve teknolojinin gelişimiyle bu değişim hız kazanmıştır. Teknolojinin gelişimi ile insanlar dünyadaki pek çok bilgi, kültür, görüşe ulaşabilmektedir.

Sosyal bir varlık olan insan doğduğu andan itibaren çevreden etkilenerek, çevresindekiler ile etkileşim içinde olarak öğrenir. Çevresinde olup bitenler ve diğer insanlar hakkında bilgi edinmeye meyilli olan insanoğlu, televizyondaki örnekleri de gözlemleyerek davranış kalıplarını öğrenir (Yaktıl Oğuz, 2000, s.36).

2.Dünya Savaşı sonrasında iş hayatına yönelen kadın ile erkeğin de iş hayatında yoğun olması sebebiyle çocuklar zamanının büyük kısmını dijital dadı ile geçirmektedir. Özellikle son yıllarda “dijital dadı” olarak da nitelenen teknolojinin çocuklar üzerindeki etkileri araştırılmaktadır ve ne yazık ki sonuçların olumsuz yönde olduğu tespit edilmektedir.

Televizyon vasıtasıyla çocuk, televizyon programlarının evdeki temsilcileridir. Çocukların izledikleri programlar, reklamlar ile beklentileri, tavırları, oyunları ve hatta aile ilişkileri değişmektedir (Akbulut, 2001, s.366). Barthes, televizyon izleme deneyimini bir ev faaliyeti olarak değerlendirerek, bizlere televizyon izleme faaliyetinin mahrem alanda gerçekleştiğini, televizyon ile bize, ailemize ait olmayan insanları alıp bu mahrem alanın içine dahil ettiğimizi hatırlatmaktadır (Mutlu’dan akt. Özsoy ve Taşdelen, 2016, s.253).

Günümüzde televizyon izleme biçimi ve yayın politikaları uzakları yakın, yakınları bizden ustaca uzaklaştırarak aynı evin içinde bile yalnız bir kalabalık oluşturmaktadır (MEB EARGED, 2008, s.21). Toplumumuzda “aile” kavramı beraberinde “çocuk” kavramı da değişmektedir. Değişen çocuk kimliği ile birlikte çocuğun etkileşim içine girdiği iletişim ortamlarını da irdelemek onları yakinen tanımayı, gelişimleri hakkında daha sağlıklı bilgilere ve bu doğrultuda yönlendirmeler hakkında fikir sahibi olmayı kolaylaştırır.

Pembecioğlu’nun (2013, s.402), çocukların televizyon ile ilgili durumunu ifade ettiği şu satırları oldukça dikkat çekmektedir:

Yaşam deneyimleri beynimizi değiştirir. Çocuğa verilen her şey çocuğa normal görünür. Çocuk, doğru yanlış – iyi kötü arasındaki farkı göremez. Bebekler iletişime hazır bir biçimde dünyaya gelir ve gördükleri her şeyi, herkesi taklit eder. Televizyon alışkanlıklar oluşturur: Bağlanma, bunların başında gelen en tehlikeli alışkanlıktır. Çocuk, kiminle uzun bir zaman dilimi geçirirse, onun alışkanlıkları ve bakış açısı ile biçimlenir. Televizyon, çocuklara bir ilişki biçimi sunar ve çocuk bunları sorgusuz bir biçimde kabullenir. Televizyon – bilgisayar, birlikte zaman geçirme süresi, gönderdiği iletileri, renkli ve hareketli uyarınları ile diğer kaynaklardan (kim zaman anne babadan) daha belirleyici bir rol üstlenebilir. Bebeklikten başlayarak ilişki motifleri

oluşturur ve sonra, yaşam boyu bunları kullanırız. Bunların oluşması çok kolay, kaybolması çok zordur. İmgeler, belleğin yok edilemez bir parçası haline gelir ve deneyim, belleğe işlenerek, kişiliğe dönüşür.

Bu bağlamda çocukların televizyon ile ilişki biçimi irdelendiğinde özellikle televizyonun anlatı özellikleri, program içerikleri, sunum şekilleri tez inceleme konusu olan toplumsal cinsiyet rolleri üzerine önemli ipuçları sunmaktadır.

Çocuklara yönelik programlarda izleyici konumundaki çocukların yoğun imgeler bombardımanına maruz bırakıldığını belirten Cheviron (2011, s.196-197), bu tür programlarda zaman ve mekânın durduğunu söyler. Özellikle 3 yaş altındaki çocuklara yönelik programlar, çizgi filmler, çocuk filmleri, animasyonlarda karakterler çoğunlukla aynı kıyafetleri giyer, aynı şekilde giyinirler, hatta sahne dekoru bile değişmez. Cheviron (2011, s.196-197) göre, yoğun imge ve ses bombardımanına maruz kalan çocukların kişisel gelişim ve iç dengesi için oluşturması önem arz eden içsel imgeleri oluşturabileceği imgelemsel uzam için gerekli zamana sahip olamaz. Televizyon karşısında fazla zaman geçiren çocuklarda kendisini televizyona bağımlı hissetme, bir tür pasiflik belirir ve derinlik kaybı sonucunda imgesel uzamını oluşturamama ile karşı karşıya kalır. Yoğun imgeler hücumuna maruz kalan çocuk, imgeler ile kendisi arasına mesafe koyamadığında, verilen mesajları doğrudan alır ve kendi hayal dünyasını, imgelerini oluşturamaz hale gelir (Cheviron, 2011, s.197).

Bayrakçı (2007, s.205); sosyal öğrenme teorisinin sembolleştirme ilkesinden yola çıkarak, çocukların kullandığı zihinsel resim ve kelimeler gibi sembollerini yaşantılarına aktardıklarını ve gelecekteki yaşantılarında kullanmak üzere hafızalarına kaydettiklerini vurgulamaktadır. İnsanlara belirli davranış kalıplarının öğrenilmesinde kolaylık sağlayan ve büyük hata ve hasarlardan kaçınma fırsatı sunan televizyon ve benzeri kitle iletişim araçları dolaylı öğrenme açısından etkili öğrenme fırsatları sunmaktadır.

Toplumun farklı kesimlerine yönelik medya bir temsil sistemi olarak izleyici konumundaki kişilere genel olarak içinde yaşanan kültürel gerçekliğe ilişkin anlam çerçeveleri oluşturur. “Almanlar kaba, Amerikalılar şişman, Latinler tutkulu, kadınlar duygusal, gözlüklüler çalışkan...” vb kişi ve gruplar hakkındaki çerçeveler; kültürleri, inançları, değerleri hakkında deneyim sahibi olunmadığı halde özellikle yoğun izlenen medyada temsil yönüyle üretilmektedir (Taş, 2020, s.120-121).

Çocukların toplumsallaşma sürecinde medya (filmler, çocuk programları, bilgisayar oyunları, kitaplar, televizyon reklamları gibi) ürünleri, çeşitli nesnelerin, etkinliklerin,

oyunların, mesleklerin ve hatta kişilik özelliklerinin uygun ya da uygun olmadığı olarak kültürel kodların yerleştirilmesinde ve oluşturulmasında önemli etkiye sahiptir (Dökmen, 2009, s. 29).

Toplumsallaşma sürecinde kalıp yargıların (stereotiplerin) medyada yanlış veya eksik temsil edilmesi sonucunda belli toplumsal grupların çarpıtılmış tasviri üretilir. Bu gruplara yönelik medya tarafından geliştirilen stereotipik bakış açısı, stereotipleştirilen kişilerin özgüvenini etkileyebilmekte, zamanla dışlanmalarına neden olabilmektedir (Taş, 2020, s.123).

Medya vasıtasıyla oluşturulan kalıp yargılar, bilhassa araştırma konusu gereği toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelenmeye değer görülmüştür. Özellikle insanın kişiliğinin oluştuğu, gelişimin en hızlı olduğu çocukluk çağlarında yoğun şekilde meşgul oldukları çizgi filmlerde verilen mesajlar / kalıp yargılar sadece çocuğun değil, aynı zamanda toplumun da gelecek yıllardaki gelişimini görmek adına önem arz etmektedir.

Okulöncesi yaştaki çocuklar günün büyük kısmını evde, televizyon, bilgisayar, oyunlar karşısında geçirmektedir. Severe, haz alarak izlenen çizgi filmler pek çok açıdan incelemeye değer görülmüştür. Sevilen çizgi film kahramanları çocuklar tarafından örnek alındığından verilen her mesaj büyük öneme sahiptir. Zira rol model alınmaktadır.

Toplum tarafından özellikle çocuklar tarafından yoğun takip edilen medya bilhassa da çocuklara yönelik özel kanallarda yayınlanan çizgi filmler, çocuk programları, toplumla uyumlu toplumsal cinsiyet rolleri stereotiplerini pekiştirerek vermekle toplumun ve çocukların ilgisinden ayrı düşmemektedir. Fakat toplumlardaki toplumsal cinsiyet anlayışındaki çarpık düşüncelerin zaman içerisinde bireylerde oluşturduğu farkındalık, bu durumun düzeltilmesi için medyada yayınlanan çocuk programlarının gözden geçirilip yenilenmesini ve program içeriklerinin değiştirilmesini sağlayacaktır. Farkındalık düzeyi her ne kadar gelişmeye başlasa da toplumun bir anda değişim gösteremeyeceği ve basmakalıp düşüncelerin yarattığı alışkanlığın yıkılmasının zamana ihtiyaç duyduğu gerçeği de göz ardı edilemez.

BÖLÜM IV

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, verilerin elde edileceği evren ve örneklem, verilerin toplanması, veri toplama araçları ve uygulanacak veri analizi ile ilgili açıklamalar yapılmıştır.

4.1 Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel araştırma türünde bir nitelik taşımaktadır. Nitel araştırma, insan ve grup davranışlarının “niçin”ini anlamaya yönelik yapılan araştırmalardır. Nitel verilerin, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi toplama yöntemlerinin kullanıldığı; incelenen algı, olayların doğal ortamda bütüncül bir şekilde incelenerek ortaya konmasına yönelik nitel sürecin izlenmesine olanak sağlayan nitel araştırma yaklaşımıdır (Uşun, 2012). Betimsel araştırmalar, incelenen bir durumu, özellikleri, olayı tam ve dikkatli şekilde tanımlayan araştırmalardır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2012).

Bu araştırma, TRT Çocuk kanalında yayınlanan çizgi filmlerin (“Ciciki”, “Canım Kardeşim”, “Biz İkimiz”, “Niloya” ve “Maysa ve Bulut”) toplumsal cinsiyet eşitliği açısından olabildiğince tam, dikkatli ve derinlemesine tanımlamayı amaçladığından betimseldir. Çalışma için gerekli veriler, çizgi filmlerin bölümlerinden elde edileceğinden ve her bir bölüm bir belge niteliği taşıdığından planlanan araştırmanın tekniği doküman incelemesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.224).

Araştırmada ayrıca içerik analizi yönteminden de yararlanılmıştır. İçerik analizi, her türlü metin, resim, televizyon programı ve çekimlerin incelenmesinde kullanılan ve insan davranışlarını ve doğasını belirlemede doğrudan olmayan yollarla çalışmaya imkan tanıyan

bir tekniktir. İçerik analizinin aşamaları amaçları belirleme, kavramları tanımlama, analiz birimlerini belirleme, konu ile ilgili verilerin yerini belirleme, mantıksal bir yapıyı geliştirme, kodlama kategorilerini belirleme, sayma, yorumlama ve sonuçları yazmaktan oluşur (Büyüköztürk ve diğerleri, 2012).

Temaları daha önceden belirlenip verilerin özetlenerek yorumlanma yaklaşımına betimsel analiz denilmektedir. (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s.224). Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre de düzenlenebilir, görüşme ve gözlem süreçlerinde ortaya çıkan boyutlara göre de düzenlenebilmektedir. Bu yaklaşımda dikkat edilecek en önemli husus temaların baştan belirlenmiş olmasıdır. Bu doğrultuda amaçlar da baştan belirlenmelidir. Bu analiz türüne tümdengelimisel içerik analizi denilmektedir.

Araştırmada içerik analizi için Kalaycı'nın (2015) *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Açısından Bir Çizgi Film Çözümlemesi: Pepee* adlı makalesinde yer alan “Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan Faaliyetler” ve “Çizgi Karakterlerin Kıyafet Türü ve Renkleri” ana kategorileri kullanılmıştır. Ayrıca çizgi filmlerde dikkat çeken çizgi karakterlerin “Duygular ve Kişilik Özellikleri” kategorisi de oluşturulmuştur. Kategorilerin araştırmacı tarafından araştırma konusuyla ilintili olarak belirlenmesi niteliksel açıdan ele alınan içerik çözümlemesinin temel unsurlarından birini oluşturmaktadır (Mayring, 2000, s.3). Araştırma kapsamında incelenen bölümler ile belirlenen kategoriler altında yer alan kodlar uyumlu olmadığından sadece kategoriler temel alınarak hazırlanmıştır. Kodlar, araştırmacı ve bir bağımsız araştırmacı tarafından değerlendirilmiştir. İki araştırmacı arasındaki kodlama güvenilirliği hesaplamada Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen formül kullanılarak kodlayıcılar arasındaki tutarlılığa bakılmıştır (Tavşancıl ve Aslan, 2001, s.81). Önerilen formül;

$$\text{Güvenilirlik} = \text{Uzlaşma Sayısı} / \text{Uzlaşma} + \text{Uzlaşmama Sayısı}$$

Miles ve Huberman formülü ile hesaplanan kodlayıcılar arasındaki tutarlılığın %70'in üzerinde olması beklenir (Tavşancıl ve Aslan, 2001, s.81). Yapılan hesaplama sonucu 70'in üzerinde (%92) paralellik bulmuştur. Tablo 4'te araştırma kapsamında her bir kategoriye ait maddelerin araştırmacı ile bağımsız araştırmacı arasındaki güvenilirliği hesaplanmıştır.

Tablo 4

Araştırmacılar Arası Güvenirlik Tablosu

	1.Araştırmacı tarafından oluşturulan kategoriler	2.Araştırmacı tarafından oluşturulan kategoriler	Yapılan işlem	Kategorilerin güvenirlik katsayısı
Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan Faaliyetler Kategorisi	32	27	Özellikler birleştirildi	0,86
Duygular ve Kişilik Özellikleri Kategorisi	15	14	Özellikler birleştirildi	0,93
Kıyafet Türü ve Renkleri Kategorisi	107	105	Kabul edildi	0,98
Kategoriler güvenirlik katsayısı ortalaması				0,92

Elde edilen veriler ayrıca göstergebilimsel analiz ile de incelenmiştir. Gösterge dizgelerinin bilimi anlamına gelen göstergebilim, araştırma konusuyla alakalı materyal/çalışmalardaki gösterge dizgelerini inceleyen bir bilim dalıdır. Göstergebilimsel analiz hakkında “4.6 Verilerin Analizi” başlığında ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir.

4.2 Veri Kaynağı

Araştırmanın veri kaynağını TRT Çocuk kanalında yayınlanan “Ciciki” (39 Bölüm), “Canım Kardeşim” (109 Bölüm), “Biz İkimiz” (39 Bölüm), “Niloya” (79 Bölüm) ve “Maysa ve Bulut” (66 Bölüm) isimli çizgi filmlerin toplamda 332 bölümü oluşturmaktadır. Veri kaynağı (evren) seçiminde belirlenen bu çizgi filmlerin okul öncesi dönem çocuklarına yönelik içerik sunan yerli çizgi filmler olması etkili olmuştur. Her çizgi filminden izlenen beşer bölüm toplamda 25 bölüm ise örnekleme oluşturmıştır. Örnekleme çizgi filmlerin 5’er bölümü dahil edilmiştir. Bunun iki gerekçesi bulunmaktadır; ilki youtube ve TRT Çocuk web sayfasında çizgi filmlerin tüm bölümlerine erişilmemesi, ikincisi ise çizgi film kahramanlarında büyük değişiklik (yeni karakter eklenmesi, karakterde kıyafet vb değişimi) görülmemesidir. Seçilen 5’er bölüm özellikle izlenme oranlarına dikkat edilerek, en çok

izlenen bölümler dikkate alınmıştır. İzlenme oranlarının araştırmacı tarafından önemsenmesinin nedeni ise izlenme oranı arttıkça o kadar çocuğa erişildiği, o kadar çocuğun o mesajlardan etkilendiği göz önünde bulundurulmasından kaynaklanmaktadır.

TRT Çocuk kanalı, 2008 yılından beri yayın yapan bir kanaldır. TRT'nin bir alt kanalı olup 3-12 yaş arası çocuklara yönelik yayın yapan bir devlet kanalıdır. Çocuklara yönelik bilişsel, fiziksel katkıda bulunmayı hedefleyen kanalda çizgi filmler, müzikaller, mini filmler, yarışmalar, belgeseller vb. programlar yer almaktadır. TRT Çocuk çizgi filmleri hem çocukların hem ailelerin beğenisini ve ilgisini çekmekte, diğer çocuk kanalları ile kıyaslandığında izlenme oranları da oldukça yüksek seyretmektedir.

TRT Çocuk kanalı içeriklerinde çocuk gelişimine katkı sunmak, toplumsal, teknolojik ve bilimsel alanlarda farkındalık oluşturmak amacı güdülmektedir. TRT Çocuk içeriklerine gerek televizyon kanalı gerek kanalın web sitesi ve YouTube kanalı üzerinden bilgisayar, tablet, akıllı telefon vb ile internet üzerinden ulaşılabilirliği kolay kılmaktadır.

4.3 İncelenen Çizgi Filmler

TRT Çocuk kanalında pek çok sevilen içerik olmasına rağmen araştırma için “CİCİKİ”, “CANIM KARDEŞİM”, “BİZ İKİMİZ”, “NİLOYA” ve “MAYSA VE BULUT” çizgi filmleri seçilmiştir.

4.3.1 Ciciki

İklim değişikliği nedeniyle göçü beklemeden doğan, leylek sürüsünün en miniği Ciciki, ailesinin ve arkadaşlarının maceralarını ele almıştır. Aile babası Bilgidolu öğretmendir ve ailesine, öğrencilerine, derslere ilgisiyle bilinmektedir. Bilgileri sayesinde leylek sürüsü göçü kolaylıkla yapacaktır. Anne leylek Balşeker'in asıl mesleği doktor olsa da çocukları, ailesi, ev işleri ile meşguliyetiyle bilinmektedir. Bangu, evin delikanlı leyleği. Bilgili, cesur, kardeş kıskançlığını atlattıktan sonra kardeşiyle ilgilenmesi ve merhametli yaklaşımıyla; arkadaşları arasında da sevilen, sportif bir leylektir. Ciciki, leylek sürüsünün en küçüğüdür. İklim değişikliği nedeniyle göçü beklemeden doğan minik leylek şirinliği ve meraklı halleri ile bilinmektedir. Herkes onu göçe hazırlamak, bilgilendirmek, cesaretlendirmek için etrafında döner. Simin, Tomtom, Sakar, Mantar, Perinaz (Pervaz) ve Mila, Ciciki ve Bangu'nun okuldan arkadaşlarıdır. Şifacı Ana, Bilgidolu'nun annesi olup lezzetli yemekleri,

bilgileri ve şifacı yönüyle bilinmektedir. Dalda Amca Bilgidolu'nun yakın arkadaşı olup keşif leyleklerini ve göç güzergahını belirleyen bilgili leylektir.

4.3.2 Canım Kardeşim

İki kız kardeşin maceralarını anlatan CANIM KARDEŞİM çizgi filminde Müge abla, Mine ise küçük kardeşir. Müge ikinci sınıfa gitmektedir ve Mine'ye hem ablalık hem arkadaşlık ve bilgileri ile öğretmenlik yapmaktadır. Mine henüz okula gitmemektedir. Geniş hayal dünyası ile zamanının çoğunu hayallerle geçirmektedir. İki çocuk annesi Lale çocuklarının üzerine titremektedir. Baba Galip ailesine düşkündür ve her şeyi ailesi ile birlikte yapmaktan keyif alan, zaman zaman çocuklaşan bir karakterdedir. Mıncır evin kedisidir. Çizgi filmdeki olaylar Mıncır'ın gözünden ilginç yorumları ile ilerlemektedir.

4.3.3 Biz İkimiz

Baş kahramanları Ceren ve Arda ikiz kardeşlerdir. Arda ve Ceren'in sihirli bir bilmece kitabı vardır. Her bölüm o sihirli kitaptan bir bilmece sorusu ile başlar ve bölüm boyunca Arda ve Ceren kardeşler bu bilmeceyi bulmakla geçirir. İki kardeş sevecen, aile boyu güler yüzlü olmalarıyla ön plana çıkmaktadır. Anne çocukları ile ilgilenen, fırsat buldukça kitap, gazete okuyan, yapboz, bulmaca çözen bir karakterdir. Baba da zaman zaman anne ile birlikte yap boz yapan, bulmaca çözen, gazete okuyan bir karakterdir. Baba çocuklarla sohbet etse de ilgilenme görevi annededir. Her bölümün sonunda bir de “Eş Anamlılar” diye kısa bir bölüme yer verilmektedir ve eş anlamlı kelimeleri hayvan hikayeleri, fabllar ile açıklanmaktadır.

4.3.4 Niloya

Koca gözlü, fındık burunlu Niloya da her çocuk gibi oyunlar oynamayı, şarkı söylemeyi seven bir çocuktur. En yakın arkadaşları Mete, abisi Murat ve elbette Tospik adındaki kaplumbağasıdır. İsmi, annesi ve babasının Nil mi olsa, Oya mı olsa diye iki isim arasında kararsız kalması sonucunda dede “İkiniz de mutlu olun iki isim de olsun” diyerek Niloya ismini vermiştir. Niloya nehirde yüzmeyi seven bir macera severdir. Abisi Murat'ın en sevdiği şeyler misket ve top oynamaktır. Kardeşini seven Murat, Niloya'nın bazı şeyleri yanlış anlamasından dolayı pek eğlenir. Kemençe dinlemeyi seven Mete'nin en sevdiği şey

oyun oynamaktır. Eline el işi kağıtları verildiğinde her şeyi unuttur, oyun bittiğinde dağınıklığının içinde mendilini ve arabalarını aramaya başlar. Dede, Babaanne, Anne ve Baba karakterlerin isimleri olmasa da Niloya ve diğer çocukların etrafında bulunmaktadır. Türk aile yapısından aşına olunan ilişkileri göstermektedirler.

4.3.5 Maysa ve Bulut

Küçük Yörük kızı Maysa ve en yakın arkadaşı Bulut, aileleri ile Akçaoba'da yaşamaktadır. Hikaye, obada yaşayan yörük ailelerinin yaşantılarına, geleneklerine Maysa ve Bulut'un gözünden ilerlemektedir. Çadırda hayat, çobanlık, yörük aile hayatı ve daha pek çok konuya değinen çizgi filmde karakterler de kıyafetleri, yaşam biçimleri ile Yörük gelenek göreneklerini yansıtmaktadırlar. Maysa, küçük, meraklı bir kız çocuğudur. Yaşıtları gibi her şeyi merak eden, soran, gözlemleyen, hayaller kuran bir çocuktur. Bulut, Maysa'nın yakın arkadaşıdır. Sürekli yenilikler peşinde, meraklı bir çocuktur. Çobanlık, avcılık, Yörük hayatında pek çok işten anlayan ancak başını zora koymadan durmayan bir çocuktur.

İncelenen çizgi filmler hikayeleme, senaryo, resimleme, animasyon, vb çizgi film oluşum süreçleri tamamen yerli çizgi filmlerdir. Kültürel olarak Türk toplumuna yakın konuları, aile yapıları, gelenekleri, rolleri açısından yabancı olmayıp izleyicilerin yabancı kalmayacağı içerikler sunmaktadır.

Araştırma kapsamında incelenen çizgi film bölümleri Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5

Araştırma Kapsamında İncelenen Çizgi Film Bölümleri

<i>Araştırma dahilinde incelenen bölümler</i>				
<i>CİCİKİ</i>	<i>CANIM KARDEŞİM</i>	<i>BİZ İKİMİZ</i>	<i>NILOYA</i>	<i>MAYSA VE BULUT</i>
Kardeş Sevgisi	Arkadaşım Kardan Adam	Mutlu Diş	Sakarlığım Üstümde	Tohum
Yardımlaşma	Çocuk Olimpiyatları	Tavşan	Çok Şeker Yedim	Cevizimin Kabuğu
Ailenin Önemi – Birlikte Olmak	Harika Bir Deniz	Hayvanat Bahçesi	Buzağı	Yerleşme
Uzun Göç Yolunda Dayanışmanın Önemi	Peki Bacalarında Büyük Macera	Kim Susuz Kalmak İster	Minik Panda	Haftasonu Tatili
Yeni Yerler Görmenin Yeni Yerler Tanımanın Heyecanı	Bugün Bayram	Ateş Böcekleri	Ağaçlı Yollar	Işık Deneyi

Tablo 5’te verilen bölümler haricinde her çizgi filminden fazladan bölüm izlenmiştir. Belirlenen bu 5’er bölüm, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından değerlendirilirken, diğer bölümlerden de çizgi film kahramanlarının saptanan özellikleri açısından yanılısma olmaması için değerlendirilmiştir.

4.4 Verilerin Toplanması

İlk aşamada toplumsal cinsiyet eşitsizliği, çizgi filmler ve televizyon ile ilgili alan taraması yapılmıştır. Alan taraması yapıldıktan sonra araştırma kapsamında incelenecek çizgi filmlerin yerli yapım olmasına dikkat edilmiştir. Çizgi filmlerin bölümlerine TRT Çocuk web sayfası ve Youtube kanalı üzerinden ulaşılmıştır.

4.5 Örneklem

Araştırmanın amacına hitap edecek verileri sağlayan içerikler tercih edildiğinden amaçsal örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Büyüköztürk ve

diğerleri, 2012). Ölçüt olarak izlenen bölümlerde çalışmanın alt amaçlarından en az 2 toplumsal cinsiyet eşitsizliği ögesini içermesi şartı aranmıştır. İncelenen her bölümde en az iki toplumsal cinsiyet eşitsizliği ögesi bulunduğundan izlenme oranları da göz önünde bulundurularak en yüksek belirlenen 5'er bölüm incelenmiştir. En az 2 toplumsal cinsiyet eşitsizliği ögesi içeren ve izlenme oranı en fazla olan bölümler izlenerek tek tek deşifresi yapılarak yazılı hale getirilmiştir. İncelenen her bir bölüm ortalama 10 dakikadır. Seçilen her çizgi filmin ulaşılan 20'şer bölümü araştırmacı ve bağımsız araştırmacı tarafından izlenmiştir.

4.6 Verilerin Analizi

Araştırma sürecinde özellikle yerli yapım olmasına dikkat edilerek seçilen 5 çizgi filmin 20'şer bölümü izlenmiş ve en az 2 toplumsal cinsiyet eşitsizliği mesajı içerdiği tespit edilen 5'er bölüm incelemeye alınmıştır. Her bölümde en az iki toplumsal cinsiyet eşitsizliği mesajı içerdiğinden ayrıca izlenme oranı da göz önünde bulundurularak en çok izlenen ilk 5 bölüm seçilmiştir. Belirlenen 5'er çizgi filmin 5'er bölümü tekrar izlenmiş ve çözümlemesi yapılan bölümler daha iyi incelenmesi için yazılı hale getirilmiştir. Araştırmada Kalaycı'nın (2015) çalışmasından alınan kategoriler, araştırmacının tüm bölümleri (her çizgi filmin 5'şer bölümü) izlemesi sonucunda (ilk izleme sonunda) kodlama cetveline son hali verilmiştir. Araştırmanın amacı kapsamında incelenen çizgi filmlerin içeriğinde geçen toplumsal cinsiyet eşitsizliği mesajlarının neler olduğu tespit edilmesi amaçlandığından, sıklık belirtmeye gerek görülmemiş, dolayısıyla frekans ve yüzdelere yer verilmemiştir. Bulguların aktarılabilirliğinin sağlanabilmesi için toplumsal cinsiyet eşitsizliği içeren mesajların bölümler içerisinde ayrıntılı şekilde nasıl geçtiği ifade edilmiştir.

Araştırmada veriler, çizgi film karakterlerin konuşmaları tek tek yazılıp hem içerik analizi hem de göstergebilimsel analiz süreçlerinde belirlenen benzer eylemler aynı renklerle işaretlendikten sonra ön plana çıkan eylem ve durumlar gruplanarak incelenmiştir. "Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan İşler", "Duygular ve Kişilik Özellikleri" ve "Karakterlerin Giydikleri Kıyafet ve Renkleri" olmak üzere 3 kategori başlığı ile ele alınmıştır.

Çalışma kapsamında incelenen çizgi filmler, Fransız Dilbilimci Roland Barthes'in düzanlam (dénotation) ve yananlam (connotation) kavramları ışığında göstergebilimsel analiz yöntemine de tabi tutulmuştur.

Göstergebilimin, Avrupa dillerindeki karşılığı olan *semiotik* (Almanca), *semiotique* ve *semiologie* (Fransızca), *semiotics* (İngilizce) terimleri, Eski Yunancada gösterge, işaret anlamına gelen *semeion* sözcüğünden gelmektedir. Türkiye’de 1960’larda *belirtibilim*, *imbilim* gibi karşılıklar kullanılmış, sonraları *göstergebilim* yaygın olarak kabul edilmiştir (Akerson, 2005, s.49-50).

İnsanların birbirleriyle anlaşmak için kullandıkları doğal diller (sözelimi Türkçe), davranışlar, çeşitli jestler (el-kol-baş hareketleri), sağır-dilsiz alfabesi, görüntüler, trafik işaretleri, bir kentin uzamsal düzenlenişi, bir müzik yapıtı, bir resim, bir tiyatro gösterisi, bir film, reklam afişleri, moda, yazınsal yapıtlar, çeşitli bilim dilleri, tutkuların düzeni, bir ülkedeki ulaşım yollarının yapısı, bir mimarlık düzenlemesi, kısacası bildirişim amacı taşıyan yada taşımayan anlamlı bütün çeşitli birimlerden oluşan bir dizgedir. Gerçekleşme alanları farklı olan bu dizgelerin birimleri de *gösterge* olarak adlandırılır. Bir başka deyişle zihnimizdeki kavramları belli yazılı metinler, sesler ve imgelerle ilişkilendirerek dilde anlamın oluştuğu tüm bu sözcükler, sesler, imgeler için kullandığımız ortak terime “gösterge” (sign) denilir. Belli anlamlara sahip mimik ve jestler, nota ve işaretler (müzik dili), ışık ve renk düzenine göre anlam kazanan cihazlar (trafik ışıkları) vb Türkçe, Japonca, vb diller yanısıra gösterge kapsamına girer (Taş, 2020, s.38-39).

Göstergeleri “görsel imgeler” ve yazı dilinde “simgesel gösterge” ya da sadece “simge” olarak ayırmak mümkündür. Görsel imgeler söz konusu olduğunda kavram ve gösterge arasında ilişki kurmak oldukça kolaydır. Görsel imgelerde göstergeler temsil ettikleri şeylere belli açılardan benzerlik taşırlar. Örneğin, kırlarda gezen bir koyun fotoğrafı, “gerçek” bir koyun gibi görünebilir ancak bu onun sadece görsel temsilidir. Görsel dilde, kavram ile gösterge doğrudan ilişkili gibi görünse de ilk bakışta yanıltıcıdır. Görsel imgeler ile anlam üreten göstergelere “görüntüsel gösterge” (iconic sign) denilir. Bir koyunun fotoğrafı görsel algıda aşına olunan, bilinen nesnelerin bazı niteliklerini temsili olarak yeniden üretir (Taş, 2020, s.39-40).

Anlamlı bütünleri, bir başka deyişle gösterge dizgelerini betimlemek, göstergelerin birbirleriyle kurdukları bağıntıları saptamak, anlamların eklenerek oluşma biçimlerini bulmak, göstergeleri ve gösterge dizgelerini sınıflandırmak, ya da insanla insan, insanla doğa arasındaki etkileşimi açıklamak, bu amaçla da bilimkuramsal (*epistemolojik*), yöntembilimsel (*metodolojik*) ve betimsel (*deskriptif*) açıdan tümü kapsayıcı, tutarlı ve yalın bir kuram oluşturmak gibi birbirinden farklı birçok araştırma Türkçede göstergebilim diye adlandırılan bir bilim dalı adı altında incelenmektedir (Rıfat; 2009, s.11). Göstergebilim,

dilsel ve dil dışı tüm gösterge dizgelerini inceleyen bir bilim dalıdır (Gümüş ve Şahin, 1982, s.35).

Barthes, anlamlandırma düzeyinden bahsederken iki farklı kavrama değinir. Bunlardan ilki düz anlamdır, ikincisi ise yan anlamdır (Fiske'den aktaran Elden ve Özdem, 2015, s.164). Anlamlandırmadaki ilk düzey olan düz anlam, ilk anda akla gelen anlamdır. Yan anlam gösterenleri, düz anlam gösterge dizgelerinden oluşur (Barthes, 1993, s.73). Yan anlam, göstergelerin bir başka açıdan ele alınabilecek anlamların ortaya çıktığı düzlemdir (Teker, 2009, s.76).

Çizgi filmlerin analizi yapılırken, çizgi film kahramanlarından kız çocuk ve kadın karakterleri “dişil karakter” olarak, erkek çocuk ve yetişkin erkek karakterleri “eril karakter” olarak incelenmiştir. Dilimizde çocuk ve yetişkin cinsiyet tanımlamalarının toplumsal cinsiyet eşitsizliği oluşturmaması için bu şekilde tanımlama yoluna başvurulmuştur.

4.7 Güvenirlik

Araştırma kapsamında incelenen çizgi filmlerde tespit edilen göstergelerin, cinsiyetle ilgili yan anlam içerip içermediğini göstergebilim analizi ile yapılmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini artırmak amacıyla içerik analizi ve göstergebilim analizi olmak üzere iki farklı analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

Araştırma verilerinin izlenmesinde üç adım takip edilerek güvenilirlik sağlanmıştır:

1.adım: Belirlenen 5 farklı yerli yapım çizgi filmin 20'şer bölümü araştırmacı tarafından olabildiğince tam ve dikkatli izlenmiştir.

2.adım: 20'şer bölüm izlenip araştırmaya alınacak 5'er bölüm belirlendikten sonra çözümlemesi yapılmış, her bölüm sahne sahne durdurularak yazılı hale getirilmiştir.

3.adım: İncelenen bölümlere ait yazılı ve görsel kayıtlar birlikte içerik analizi ve göstergebilimsel analiziyle incelenmiştir.

Her çizgi film bölümünün çözümlemesi sonrasında Kalaycı'nın (2015) makalesinden alınan kategoriler doğrultusunda kodlama cetveli netleştirilmiş. Araştırmacı yanısıra bağımsız bir araştırmacının da oluşturduğu kategoriler arası güvenilirlik katsayısı %70'in üzerinde (%92) paralellik bulmuştur.

Çizgi filmlerin belirlenen 5 bölümü ile sınırlı kalmayıp rastgele bölümler seçilerek incelendiğinde de belirlenen kategorileri içeren veriler elde edilmiştir. Kaynakların

arşivlenerek tekrar izlenebilir bir kaynak olması ve her bölümün kısa sürmesi nedeniyle yeniden izlenebilmesini kolaylaştırdığından ötürü araştırmanın iç geçerliliğinin olumlu yönde etkilenebilir olduğu varsayılmıştır.

BÖLÜM V

BULGULAR VE YORUM

5.1 Bulgular

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak geliştirilen yorum ve ulaşılan sonuçlara yer verilmiştir.

5.1.1 Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan İşler Kategorisine Ait Bulgular

Bu bölümde incelenen çizgi filmlerde “Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan İşler” kategorisinden elde edilen göstergebilim bulgularına ve yorumlarına yer verilmiştir.

Tablo 6

Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan İşler Kategorisi – CİCİKİ

CİCİKİ Çizgi Filminin Çözümlemesi “Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan İşler” Kategorisi			
Görünen	Düz Anlam	Gösterilen	Yan Anlam
Alışveriş yapma – Bahçeden yiyecek toplama	Alışveriş yapılır – bahçeden yiyecek toplanır <i>Dişil Karakter</i>	Dişil karakter alışverişe gider – bahçeden yiyecek toplar	Alışverişe gitmek – bahçeden yiyecek toplamak kadının görevidir
Bebekle ilgilenme	Bebegin bakımı yapılır <i>Dişil Karakter</i>	Dişil karakter bebeğin bakımını yapar	Bebek bakmak kadının görevidir
Çocukları okula gönderme	Çocuklar okula gönderilir <i>Dişil Karakter</i>	Dişil karakter çocukları okula gönderir	Çocukları okula göndermek kadının görevidir
Hizmet etme	Aile üyelerine hizmet edilir <i>Dişil Karakter</i>	Dişil karakter aile üyelerine hizmet eder	Hizmet etmek kadının görevidir
Yemek yapma	Yemek yapılır <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Dişil ve Eril karakterler yemek yapar	Yemek yapmak hem kadının hem erkeğin görevidir
İşe gitme	İşe gidilir <i>Eril Karakter</i>	Erkek işe gider	İşe gitmek erkeğin görevidir
Okula gitme	Okula gidilir <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Dişil ve Eril karakterler okula gider	Okula gitmek hem kadının hem erkeğin görevidir

Tablo 6’da görüldüğü üzere Ciciki çizgi filminde yemek hazırlığı için “Alışveriş yapma – Bahçeden yiyecek toplamak”, “Bebekle ilgilenme”, “Çocukları okula gönderme”, “Hizmet etme” rolleri dişil karakterlere verilmiştir. Çizgi film Ciciki’de başrollerden Anne Leylek Balşeker ilk bölümlerde ev hanımı olarak algılansa da ilerleyen bölümlerde mesleğinin Doktor olduğu dile getirilmektedir. Ancak incelenen bölümlerde Anne Leylek Balşeker’e doktor görevini icra ederken denk gelinmediği gibi yukarıda belirlenen görevleri üstlendiği görülmüştür.

İncelenen bölümler arasında Anne Leylek Balşeker çocukları Bangu ve Ciciki ile Şifacı Ana’ya göç hazırlıkları ve yol için yemek hazırlıkları için ziyarete gittiği vakit evde kimse olmadığından, Baba Leylek Bilgidolu yemek yaptığını söyler, ancak bu durum sahne olarak gösterilmez.

Ciciki çizgi filminde yapılan inceleme sonucunda okula öğrenci olarak hem dişil hem eril karakterlere yer verilmiştir. Okula gitmek, eğitim görmek hem kadın hem erkeklerin

göreviştir mesajı verilmektedir. Ancak öğretmen rolü açısından bakıldığında sadece erkek öğretmenlere denk gelmektedir.

Tablo 7

Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan İşler Kategorisi – CANIM KARDEŞİM

CANIM KARDEŞİM Çizgi Filminin Çözümlemesi “Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan İşler” Kategorisi			
Görünen	Düz Anlam	Gösterilen	Yan Anlam
Bebek Bakımı	Bebek ile ilgilenilir <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil karakter hem eril karakter bebek ile ilgilenir	Bebek ile ilgilenmek hem kadının hem erkeğin görevidir
Çocuklarla oynama	Çocuklar ile oynanılır <i>Eril Karakter</i>	Eril karakter çocuklarla oyun oynar	Çocuklarla oyun oynamak erkeğin görevidir
Yemek sunumu - hizmeti	Yemek sunulur – hizmet edilir <i>Dişil Karakter</i>	Dişil karakterler yemek sunar, hizmet eder	Yemek sunmak, hizmet etmek kadının görevidir
İşe gitme	İşe gidilir <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil karakter hem eril karakter işe gider	İşe gitmek hem kadının hem erkeğin görevidir
Spor faaliyetleri yapma	Spor faaliyetleri yapılır <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil karakter hem eril karakter spor faaliyetleri yapar	Spor faaliyetleri yapmak hem kadının hem erkeğin görevidir
Kitap okuma	Kitap okunulur <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil karakter hem eril karakter kitap okur	Kitap okumak hem kadının hem erkeğin görevidir
Araba kullanma	Araba kullanılır <i>Eril Karakter</i>	Eril karakter araba kullanır	Araba kullanmak erkeğin görevidir

Tablo 7’de Canım Kardeşim çizgi filminin “Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan İşler” kategorisinde “Bebek bakımı”, “İşe gitme”, “Spor faaliyetleri yapma”, “Kitap okuma” rolleri dişil ve eril karakterler ile gösterilmiştir. Çizgi film baş karakterlerinden Baba Galip, Anne karakter Lale’ye çocuk büyütmek, bakımını yapmak, kucakta taşımak vb durumlarda yardımcı olmaktadır. Anne karakter Lale bu görevleri yaparken daha fazla gösterilse de baba karakterin de bu görevleri yaptığının gösterilmesi açısından çocuklara iyi örnek teşkil ettiği ifade edilebilir.

“İşe gitme” rolü gereğince anne karakter ve baba karakter çocukları evde yalnız bırakmasına rağmen işe giderken gösterilmektedir. Buna rağmen ev işlerinden “Yemek yapma – hizmeti” rolü de sadece anneye verilmiştir. Yemek konuşulduğunda, diğer karakterler acıktığında

“Annem yemeğe ne yaptı?” şeklinde soru sorarak bu görevin sadece “anne” görevi olduğu izlenimini oluşturmaktadır.

Araba kullanma ise sadece eril karakter ile gösterilmiştir. Çağımızda kadınlar da araba kullansa da çizgi filmlerde bu duruma rastlanılmamıştır.

Tablo 8

Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan İşler Kategorisi – BİZ İKİMİZ

BİZ İKİMİZ Çizgi Filminin Çözümlemesi “Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan İşler” Kategorisi			
Görünen	Düz Anlam	Gösterilen	Yan Anlam
Çocuklarla ilgilenme	Çocuklarla ilgilenilir <i>Dişil Karakter</i>	Dişil karakterler çocuklarla ilgilenir	Çocuklarla ilgilenmek kadının görevidir
Bahçe ile ilgilenme	Bahçe ile ilgilenilir <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil hem eril karakterler bahçe ile ilgilenir	Bahçe ile ilgilenmek hem kadının hem erkeğin görevidir
İkramda bulunma – yemek hazırlığı yapma	İkramda bulunulur – yemek hazırlığında bulunulur <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil hem eril karakterler ikramda bulunur – yemek hazırlığında yardımcı olur	İkramda bulunmak – yemek hazırlığında yardımcı olmak hem kadının hem erkeğin görevidir
Kitap – gazete okumak, bilmece – bulmaca çözmek	Kitap – gazete okunur, bilmece - bulmaca çözülür <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil hem eril karakterler kitap – gazete okur, bilmece – bulmaca çözer	Kitap – gazete okumak, bilmece – bulmaca çözmek hem kadının hem erkeğin görevidir
Koşmak, ağaca tırmanmak	Koşulur – ağaca tırmanılır <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil hem eril karakterler koşar, ağaca tırmanır	Koşmak, ağaca tırmanmak hem kadının hem erkeğin yapabileceği etkinliklerdir
Topla oynamak, fotoğraf çekmek	Topla oynanır, fotoğraf çekilir <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil hem eril karakterler toplar oynar, fotoğraf çeker	Tola oynamak, fotoğraf çekmek hem kadının hem erkeğin yapabileceği etkinliklerdir

Tablo 8’de “Biz İkimiz” çizgi filminin “Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan İşler” kategorisinde incelenen bölümlerinde “Bahçe ile ilgilenme”, “İkramda bulunma – yemek hazırlığı yapma”, “Kitap – gazete okuma, bilmece – bulmaca çözme”, “topla oynama – fotoğraf çekme” rollerinin dişil ve eril karakterler ile gösterilmesi bu görevleri hem kadın hem erkeklerin yapabileceği yan anlamını vermektedir.

Çocuklarla ilgilenme rolünü anne karakter üstlenmiştir. Çocuklar bir şey yapacakları zaman, merak ettikleri zaman, acıktıkları zaman hep anne karaktere soru sormakta, gerekli durumlarda izin almaktadırlar.

Tablo 9

Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan İşler Kategorisi – NİLOYA

NİLOYA Çizgi Filminin Çözümlemesi “Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan İşler” Kategorisi			
Görünen	Düz Anlam	Gösterilen	Yan Anlam
Temizlik yapma	Temizlik yapılır <i>Dişil Karakter</i>	Dişil karakter temizlik yapar	Temizlik yapmak kadının görevidir
Çocukla ilgilenme	Çocukla ilgilenilir <i>Dişil Karakter</i>	Dişil karakter çocukla ilgilenir	Çocukla ilgilenmek kadının görevidir
Yemek yapma	Karakter yemek yapar <i>Dişil Karakter</i>	Dişil karakterler yemek yapar	Yemek yapmak kadının görevidir
Bahçe – tarla işleri	Bahçede – tarlada çalışılır <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil hem eril karakterler bahçede – tarlada çalışır	Bahçede – tarlada çalışmak hem kadının hem erkeğin görevidir
Araba – Top – Helikopter oyunu oynama	Araba-top- helikopterler vb ile oynanılır <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil hem eril karakterler araba-top- helikopter vb ile oyun oynar	Araba-top-helikopter vb ile hem kadın hem erkekler oynayabilir
Bebekle – seksek vb oynama	Bebekle-seksek vb oyun oynanır <i>Dişil Karakter</i>	Dişil karakterler bebekle – seksek vb ile oynar	Bebekle, seksek vb ile kadınlar oynar
Şarkı söylemek – dans etmek	Şarkı söylenir, dans edilir <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil hem eril karakterler şarkı söyler, dans eder	Hem kadınlar hem erkekler şarkı söyleyebilir, dans edebilir

Tablo 9’da Niloya çizgi filminin inceleme sonucu elde edilen verilerine göre “Temizlik yapma”, “Çocukla ilgilenme”, “Yemek yapma” rolleri dişil karakterler ile gösterilmiştir. Anne karakter bu saydığımız görevler haricinde eril karakterlerin gösterildiği bazı görevlerde de bulunmaktadır.

Bahçe tarla işlerinde kadınlar da erkekler gibi bu işleri de yapmaktadır. Bahçeden yetişen mahsulleri toplamak, tohum ekimi, çapa ve benzeri işlerde kısa kısa da olsa kadın karakter de gösterilmiştir.

Çizgi film karakterlerinde yaş küçüldükçe çocuklarda araba – helikopter – top ve benzeri oyuncaklarla oynamak hem dişil karakter hem de eril karakterler ile gösterilmiştir. Ancak “bebek ile oynama – evcilik oynama” ve benzeri oyunlarda durum değişmektedir. Eril karakterler oyuncak bebekle, seksek ve benzeri oyunlar oynarken gösterilmemiştir.

“Şarkı söylemek, dans etmek” rollerinde çocuk karakterlerde eril ve dişil karakterler gösterilirken bu durum yetişkin rollerde görülmemiştir.

Tablo 10

Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan İşler Kategorisi – MAYSA VE BULUT

MAYSA VE BULUT Çizgi Filminin Çözümlemesi “Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan İşler” Kategorisi			
Görünen	Düz Anlam	Gösterilen	Yan Anlam
Bebekle ilgilenme	Bebeğin bakımı yapılır <i>Dişil Karakter</i>	Dişil karakter bebeğin bakımını yapar	Bebek bakmak kadının görevidir
Yemek hazırlığı yapma	Yemek hazırlıkları yapılır <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil hem eril karakter yemek hazırlıkları yapar	Yemek hazırlıkları yapmak hem erkeğin hem kadının görevidir
Yemek yapma	Yemek yapılır <i>Dişil Karakter</i>	Dişil karakterler yemek yapar	Yemek yapmak kadının görevidir
Ev işleri yapma (temizlik, çamaşır, vb)	Ev işleri yapılır <i>Dişil Karakter</i>	Dişil karakterler ev işlerini yapar	Ev işlerini yapmak kadının görevidir
Bahçe işleri (tohum-fidan ekimi, tarla işi, saman toplama vb) yapma	Bahçe işleri yapılır <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil hem eril karakterler bahçe işlerini yapar	Bahçe işlerini yapmak hem kadının hem erkeğin görevidir
Çobanlık – avcılık yapma	Çobanlık – avcılık yapılır <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil hem eril karakterler çobanlık – avcılık yapar	Çobanlık – avcılık yapmak hem kadının hem erkeğin görevidir

Tablo 10’da Maysa ve Bulut çizgi filminden elde edilen sonuçlar gösterilmektedir. “Bebekle ilgilenme”, “Yemek yapma” ve “Ev işleri yapma” rolleri dişil karakterler ile gösterilmiştir. Sadece dişil karakterler ile bu görevlerin gösterilmesi bebek ile ilgilenmenin ve temizlik, çamaşır yıkama, yemek yapma gibi ev işlerinin kadın görevi olduğu yan anlamını vermektedir. Bunun yanı sıra “yemek hazırlığı yapma” başlığı altında yemeklik malzeme toplama, yemeği karıştırma (özellikle kışa hazırlık için yapılan pekmez, cevizli sucuk vb) görevlerde hem eril hem dişil karakterler çalışmaktadır.

“Bahçe işleri” ve “Çobanlık – Avcılık” görevlerinde de dişil ve eril karakterlere yer verilmiştir. Bahçe işlerinde genç yaşlı çalışırken, çobanlık ve avcılık rolleri ergenlik döneminde olan dişil ve eril karakterlerle gösterilmiştir.

İncelenen 5 farklı çizgi filmde de “Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan İşler Kategorisi” altında elde edilen bulgulara “Bebekle/çocukla ilgilenme”, “Bebek bakımı”, “Yemek yapma”, aile üyelerine veya çizgi filmdeki diğer karakterlere “Hizmet etme”, farklı şekillerde (çamaşır yıkama, temizlik vb) “Ev işleri” başlıkları altında belirlenen görevler dişil karakterler tarafından yapıldığı tespit edilmiştir. CİCİKİ çizgi filminde anne leylek Balşeker’in doktor olduğu ilerleyen bölümlerde görülmektedir. Oysa hiç doktor mesleğini icra ederken gösterilmemiştir (inceleme kapsamında olmayan bir bölümde anne leylek Balşeker stetoskop ile bir defa gösterilmiş, bir defa da çocukları “Annem doktor” diye belirtirken rastlanılmıştır). Ayrıca çizgi filmde neredeyse tüm karakterlerin ismi ilk bölümlerden itibaren bilinirken anne leyleğin adı hiç geçmemektedir ve sadece “anne” olarak çocuklar tarafından hitap edildiği görülmektedir. Bunun sonucunda kadınların “anne” dışında adı, görevi yoktur çıkarımı yapılabilir. Benzer şekilde MAYSA VE BULUT ve BİZ İKİMİZ çizgi filminde de görülmektedir ve anne rolündeki dişil karakterlerin ismi bilinmemektedir. Ev dışında, ev haricinde başka görevleri olmadığı yönünde yansıtılmaktadır. CANIM KARDEŞİM çizgi filminde anne rolündeki Lale çalışan bir kadın olarak gösterilse de genelde eşine kıyasen biraz daha baskın karakter olarak gösterilmektedir ve çalışan kadın olarak soğuk bir yapıya sahip olarak yansıtılmaktadır. Eşi çalışan baba rolünde Galip ise çocukları ile de ilgilenen, çalışan bir erkek olarak gösterilse de kılıbık ve yaşına uygun davranamayan, çocuklaşan bir karakter olarak yansıtılması da olumsuz izlenim/mesaj oluşturabilir. NİLOYA çizgi filminde de anne karakterin yanı sıra yetişkin karakterlerin ismi verilmemiş, anne, baba, dede, babaanne olarak verilmiştir. Elde edilen bu bulgular doğrultusunda yetişkin karakterlerin bu unvanları ile bilinmesi yeterli görülmüştür. İncelenen bu çizgi filmde de anne ve babaanne ev dışında görevi olmadığı, en fazla bahçe ya da tarlada çalıştıkları ile gösterilmiştir. Ancak ev hanımlığı dışında bir meslekleri bulunmamaktadır.

Bu bağlamda incelenen çizgi filmlerde dişil karakterlerin “ev içinde ve ev dışında yapılan işler” kategorisinde dişil karakterler tarafından yapılan işlerin eril karakterlerden farklılaşması halihazırda kolayca eşleşecek kadın-erkek kalıp yargılarına / stereotiplerine uyacak biçimlerde verilmesi açıkça gözlemlenebilir niteliktedir.

Gelişim çağında çocuklar tarafından izlenen çizgi filmler sosyal öğrenme kuramına göre çevreden öğrenen çocuğun bu tür sahnelerden de etkilenme oranı oldukça yüksektir. Küçük yaşta oluşan stereotipler bireyin hayatı boyunca etkisi sürebilmektedir.

5.1.2 Duygular ve Kişilik Özellikleri Kategorisine Ait Bulgular

Bu bölümde incelenen çizgi filmlerde “Duygular ve Kişilik Özellikleri” kategorisinden elde edilen göstergibilim bulgularına ve yorumlarına yer verilmiştir.

Tablo 11

Duygular ve Kişilik Özellikleri Kategorisi – CİCİKİ

CİCİKİ Çizgi Filminin Çözümlemesi “Duygular - Kişilik Özellikleri” Kategorisi			
Görünen	Düz Anlam	Gösterilen	Yan Anlam
Cici – sevecen – cana yakın olma	Sevecen – cana yakın haller sergilenir <i>Dişil karakter</i> <i>Eril karakter</i>	Hem dişil hem eril karakter sevecen – cana yakın haller sergiler	Cici olma – sevecen – cana yakın olma hem kadının hem erkeğin özelliğidir
Utanma	<i>Utanılır</i> <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Dişil ve Eril karakter utanır	Utanmak hem kadının hem erkeğin özelliğidir
Kızgın – aksi – isyankar – sorumsuz olma	Kızgın – aksi – isyankar – sorumsuz hareketler yapılır <i>Eril Karakter</i>	Eril karakter kızgın – aksi – isyankar – sorumsuz hareketler sergiler	Kızgın – aksi – isyankar – sorumsuz hareketler erkeğin özelliğidir
Komik olma	Komik hareketler yapılır <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil hem eril karakter komik hareketler yapar	Komik hareketler yapmak hem kadının hem erkeğin özelliğidir
Bilgili – Akıllı olma	Bilgili – akıllı hareketler yapılır, sözler söylenir <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil hem eril karakterler bilgili – akıllı hareketler yapar, sözler söyler	Bilgili – akıllı olmak hem kadının hem erkeğin özelliğidir
Güçlü olma	Güçlü olduğu gösterilir <i>Eril Karakter</i>	Eril karakter güçlü olduğunu gösterir	Güçlü olmak erkeğin özelliğidir
Sevme – kucaklama-merhamet	Sever – kucaklar <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil hem eril karakterler sever - kucaklar	Sevmek – kucaklamak hem kadının hem erkeğin özelliğidir

Tablo 11’de Ciciki çizgi filminden “Duygular ve Kişilik Özellikleri” kategorisine ait bulgular yer almaktadır. Elde edilen bulgulara göre “Cici olma, sevecen – cana yakın olma” kategorilerine göre hem eril hem dişil karakterlere yer verilmiştir. Dişil karakterler “cici” özelliği ile gösterilirken, eril karakterler cana yakın, sevecen özellikleri ile ön plana çıkmaktadır.

“Utanma” rolü ile hem dişil karakterler hem eril karakterler gösterilmiştir. Bu duygunun/kişilik özelliğinin hem kadınlara hem erkeklere özgü olabileceğinin yan anlamını vermektedir.

“Komik olma”, “Bilgili – akıllı olma” gibi özelliklerde eril karakterler baskın gösterilse de dişil karakterler de bu özellikler ile gösterilmiştir. Özellikle bilgili – akıllı olma özelliğinin eril karakterlerde baskın gösterilmesi bu özelliğın erkeklerde görülme olasılığının daha yüksek olduğu yan anlamını vermektedir.

“Kızgın – aksi – isyankar – sorumsuz olma” gibi olumsuz özellikler ile eril karakterlerin gösterilmesi hem eril karakterlerin bu özellikler ile bilinmesine, hem olumsuz bir davranış örneği olması açısından olumsuz yan anlamını taşımaktadır.

“Güçlü olma” özelliği ile de eril karakterler rol alırken dişil karakterler yardıma muhtaç, güçsüz roller ile gösterilmiştir. Erkek karakterler kasları ile, görev dağılımlarında (göç yolunda yer dağılımı yapılırken erkek karakterler güç gerektiren yerlere konuşlanırken, dişil karakterler daha hafif görevler ile sorumlu tutulurlar).

“Sevmek – kucaklamak” rolü ile hem eril hem dişil karakterler yer alırken dişil karakterler sevmek duygusuyla kucaklarken, eril karakterler merhamet duygusuyla kucaklamaktadır. “Bilgili – akıllı olma” özelliği yetişkin karakterlerde iki eril, bir dişil karakter bilgili gösterilirken, çocuk karakterlerde de eril karakterler dişil karakterlere göre daha bilgili oldukları gösterilmiştir. Bilginin olması gerektiği yerlerde eril karakterler daha fazla gösterilmiştir.

Tablo 12

Duygular ve Kişilik Özellikleri Kategorisi – CANIM KARDEŞİM

CANIM KARDEŞİM Çizgi Filminin Çözümlemesi “Duygular - Kişilik Özellikleri” Kategorisi			
Görünen	Düz Anlam	Gösterilen	Yan Anlam
Hayalci	Hayal kurulur <i>Dişil Karakter</i>	Dişil karakter hayal kurar	Hayal kurmak kadının özelliğidir
Bilgili	Bilgili olunur <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil karakter hem eril karakter bilgilidir	Bilgili olmak hem kadının hem erkeğin özelliğidir
Kızma – sinirli olma	Kızılır – sinirli olunur <i>Dişil Karakter</i>	Dişil karakter kızar, sinirli olur	Kızmak, sinirli olmak kadın özelliğidir
Nasihat etme	Nasihat edilir <i>Dişil Karakter</i>	Dişil karakter nasihat eder	Nasihat etmek kadın özelliğidir
Korkma - endişelenme	Korkulur, endişelenilir <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil karakter hem eril karakter korkar, endişelenir	Korkmak, endişelenmek hem kadının hem erkeğin özelliğidir
Sakar olma - çocuklaşma	Sakardır, çocuklaşır <i>Eril Karakter</i>	Eril karakter sakardır, çocuklaşır	Sakarlık, çocuklaşma erkeğin özelliğidir
Cesur – kahraman olma	Cesur olunur kahramanlık yapılır <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil karakter hem eril karakter cesur olur, kahramanlık yapar	Cesur olmak, kahramanlık hem kadının hem erkeğin özelliğidir

Tablo 12’de Canım Kardeşim çizgi filminden elde edilen bulgular yer almaktadır. “Hayalci” özelliği ile dişil karakter (Mine) baskın şekilde gösterilmiştir. Her fırsatta hayaller kuran, hayallerinden sahneler ile aile üyelerinin zaman zaman da alay konusu olmaktadır. Hayaller kurmak özelliği açısından yetişkin karakterlere rol verilmemiştir. Bu özellik daha çok çocuk yaşta olan karaktere özgü olarak gösterilmiştir.

“Bilgili olma”, “Korkma endişelenme” ve “Cesur – kahraman olma” rolleri hem dişil karakterlerde hem eril karakterlerde yer verilmiştir. Çizgi filmde baba Galip, rolü ile eril karakter olarak çoğu zaman çocuklarını ve ailesini bilgilendiren özelliğe sahiptir. Ancak kız kardeşini bilgilendirme konusunda dişil karakter Müge de bilgili yönü ile gösterilmiştir. “Korkma – endişelenme” rolleri ile de hem dişil hem eril karakterler yer alırken, dişil karakterler daha heyecanlanırken, eril karakterler daha serinkanlı gösterilmektedir.

“Cesur olma – kahramanlık” özellikleri ile hem dişil hem eril karakterlere yer verilmiştir. Yetişkinlerde eril karakterler cesur iken, dişil karakterlerin cesur olduğu karakterler çocuk yaştadır.

“Sakar olma – çocuklaşma” özelliği ile çizgi filmin başrollerinden Baba rolünde Galip bilinmektedir. Anne karakter ciddi, becerikli iken baba karakter sürekli çocuklaşan, sakarlıkları ile ön plana çıkan bir karakterdir.

“Kızma – sinirli olma” hali ile Canım Kardeşim çizgi filminde dişil karakter ön plana çıkmaktadır. Gerek istediğini elde edemeyince kızan çocuk karakter, gerek eşinin çocuklaşmaları karşısında anne karakter kızgınlıkları ile gösterilmektedir.

Baba karakterin çocuklaşmaları ve çocukların belirli istekleri karşısında dişil karakter anne Lale sık sık “nasihat etme” özelliği ile gösterilmiştir. Her fırsatta nasihat eden dişil karakter aynı zamanda haklı çıkmaktadır ve “anneler her şeyi bilir” yan anlamını vermektedir.

Tablo 13

Duygular ve Kişilik Özellikleri Kategorisi – BİZ İKİMİZ

BİZ İKİMİZ Çizgi Filminin Çözümlemesi “Duygular - Kişilik Özellikleri” Kategorisi			
Görünen	Düz Anlam	Gösterilen	Yan Anlam
Güler yüzlü olma	Güler yüzlü olur <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil hem eril karakterler güler yüzlüdür	Güler yüzlü olmak hem kadının hem erkeğin özelliğidir
Güçlü – akıllı olma	Güçlüdür, akıllıdır <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil hem eril karakterler güçlü ve akıllıdır	Güçlü ve akıllı olmak hem kadının hem erkeğin özelliğidir
Merhametli olma	Merhametlidir <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil hem eril karakterler merhametlidir	Merhametli olmak hem kadının hem erkeğin özelliğidir
Kızmak	Kızılır <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil hem eril karakterler kızar	Kızmak hem kadının hem erkeğin özelliğidir
Korkmak	Korkulur <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil hem eril karakterler korkar	Korkmak hem kadının hem erkeğin özelliklerindendir
Hayal kurmak - hayalci	Hayal kurulur – hayalcidir <i>Dişil Karakter</i>	Dişil karakter hayal kurar	Hayal kurmak kadının özelliğidir

Tablo 13’te inceleme sonucunda Biz İkimiz çizgi filminde dikkat çeken ve ön plana çıkan duygular ve kişilik özellikleri bakımından dişil ve eril karakterler pek çok duygu ve kişilik özelliği açısından eşit gösterilmiştir.

“Güler yüzlü olmak”, “Güçlü - akıllı olmak”, “Merhametli olmak”, “Kızmak”, “Korkmak” özellikleri hem dişil hem eril karakterlerle gösterilmiştir. Gerek yetişkin karakterler gerek çocuk karakterler güler yüzlü ifadeleri ile dikkat çekmektedir. İkiz kardeş olan Ceren ve

Arda senaryo gereği çözdükleri bilmeceler sayesinde zeki ve güçlü özelliklerini dışa vurmaktadır. Bir bölümde Ceren çözdüyse bulmacayı, diğer bölümde Arda çözmektedir ve dişil ve eril karakterlere yüklenen bu özellik bu şekilde dengelenmektedir.

“Merhametli olma” özelliği ile gerek çocuk karakterler gerek anne baba ve bazı bölümlerde yer alan anaanne olarak yetişkin karakterler merhamet duygusu ile gösterilmiş ve güzel mesajlar verilmiştir.

“Kızmak” ve “korkmak” özellikleri ile insani boyutta şiddet içermeksizin hem dişil hem eril karakterler ile gösterilmiştir. Kızma duygusu çocuklarda daha fazla küsme ya da istediği olmayınca gösterilen bir tepki olarak verilmiştir. Ancak bu davranış yetişkin karakterler üzerinden gösterilmemiştir. “Korkma” duygusu ise gerek çocuk gerek yetişkin karakterlerde hem eril hem dişil karakterin bir özelliği olarak verilmiştir. Çocuk roldeki dişil ve eril karakterlerde korku duygusu benzer şekilde yansıtılırken, yetişkin rolde eril karakterler daha serinkanlı, dişil karakterler daha panik halde yansıtılmıştır.

Tablo 14

Duygular ve Kişilik Özellikleri Kategorisi – NİLOYA

NİLOYA Çizgi Filminin Çözümlemesi “Duygular - Kişilik Özellikleri” Kategorisi			
Görünen	Düz Anlam	Gösterilen	Yan Anlam
Nasihat etme	Nasihat edilir <i>Dişil Karakter</i>	Dişil karakter nasihat eder	Nasihat etmek kadının özelliğidir
Yaramazlık yapma	Yaramazlık yapılır <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil hem eril karakterler yaramazlık yapar	Yaramazlık yapmak hem kadının hem erkeğin özelliğidir
Ağlama - korkma	Ağlar, korkar <i>Dişil Karakter</i>	Dişil karakter ağlar, korkar	Ağlamak, korkmak kadın özelliğidir
Kızma	Kızılır <i>Dişil Karakter</i>	Dişil karakter kızar	Kızmak kadın özelliğidir
Bilgili – akıllı olma	Bilgili – akıllıdır <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil hem eril karakter bilgili - akıllıdır	Bilgili – akıllı olmak hem kadın hem erkek özelliğidir
Şefkatli – yardımsever olma	Şefkatli –yardımsever olunur <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil karakter hem eril karakter şefkatli - yardımseverdir	Şefkatli – yardımsever olmak hem kadın hem erkek özelliğidir

Tablo 14’te incelenen Niloya çizgi filminin “Duygular ve Kişilik özellikleri” kategorisine ait veriler bulunmaktadır. Yapılan inceleme sonucunda elde edilen bulgulara göre “Nasihat

etme” özelliği dişil karakter ile gösterilerek bu özellik kadınların özelliği yan anlam olarak yansıtılmıştır.

Çocuk karakterlerin daha yoğun olduğu çizgi filmde “yaramazlık yapma” özelliği hem dişil hem eril çocuk karakterleri üzerinden verilerek bu özelliğin hem kadınlar hem erkek çocuklar tarafından yapılabileceğinin yan anlamını vermektedir.

“Ağlama – korkma” ve “kıзма” özellikleri ile dişil karakterlere rol verilirken, eril karakterler ağlarken, korkarken, kızkarken gösterilmemiştir. Bu durumda bu duyguların dişil karakterlere özgü olduğu yan anlamı verilmektedir.

“Bilgili – akıllı olma” ve “Şefkatli – yardımsever” olma özellikleri ile dişil ve eril karakterlere roller verilmiştir. Özellikle çocuk karakterler üzerinden verilen bu duygu / kişilik özellikleri yetişkin karakterlerden de takdir alarak desteklenmiş ve sadece çocuklara özgü olmadığı, yetişkinlerin de bu duyguları onayladıkları yan anlamı verilmiştir.

Tablo 15

Duygular ve Kişilik Özellikleri Kategorisi – MAYSA VE BULUT

MAYSA VE BULUT Çizgi Filminin Çözümlemesi “Duygular - Kişilik Özellikleri” Kategorisi			
Görünen	Düz Anlam	Gösterilen	Yan Anlam
Cesur olma	Cesur olunur <i>Eril Karakter</i>	Eril karakter cesurdur	Cesur olmak erkeğin özelliğidir
Kahraman olma	Kahraman olunur <i>Eril Karakter</i>	Eril karakter kahramandır	Kahramanlık erkeğin özelliğidir
Utanma - üzölme	Utanılır – üzüntü yansıtılır <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil hem eril karakterler utanır - üzüölür	Utanmak – üzüölme hem kadının hem erkeğin özelliğidir
Merhametli – şefkatli – güvenilir olma	Merhametli – şefkatli – güvenilir olunur <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil hem eril karakterler merhametli – şefkatli – güvenilirdir	Merhametli – şefkatli – güvenilir olmak hem kadının hem erkeğin özelliğidir
Kızmak - öfkelenme	Kızılır – öfkelenilir <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil hem eril karakterler kızar - öfkelenir	Kızmak – öfkelenmek hem kadının hem erkeğin özelliğidir
Korkma	Korkulur <i>Dişil Karakter</i> <i>Eril Karakter</i>	Hem dişil hem eril karakterler korkar	Korkmak hem kadının hem erkeğin özelliğidir

Tablo 15’te incelenen Maysa ve Bulut çizgi filminin “Duygular ve Kişilik özellikleri” kategorisine ait veriler bulunmaktadır. Yörük hayatı ele alan çizgi filmde “Cesur olma” ve

“Kahraman olma” özellikleri eril karakterler üzerinden gösterilmiştir. Bu durum bu özelliklerin yalnızca erkeklerin özelliği olduğu yan anlamı taşımaktadır.

“Utanma – üzülmeye”, “Merhametli – şefkatli – güvenilir olma” gibi daha ılımlı duygu ve kişilik özellikleri hem dişil hem eril karakterler ile gösterilerek yan anlam olarak bu duyguların / kişilik özelliklerinin hem kadın hem erkek özelliği olabileceğini vermektedir.

Benzer şekilde “kızmak – öfkelenme” ve “korkma” duygu ve kişilik özellikleri için de söylenebilir. Çizgi filmde bu özellikler hem dişil hem eril karakterler ile gösterildiğinden yan anlam olarak bu duygu ve kişilik özelliklerinin hem kadın hem erkek özelliği olabileceğini vermektedir.

Araştırma sonucunda “Duygular ve Kişilik Özellikleri” kategorisinde toplumsal cinsiyet eşitliği açısından dişil – eril ayrımının olumsuz izlenim oluşturabilecek yönde yapıldığı sonucuna varılmıştır. CİCİKİ çizgi filminde araştırma sonucunda elde edilen bilgili / akıllı göstergesinde dişil ve eril karakterlerle gösterilmiş olsa da incelenen bölümlerde iki yetişkin eril karaktere karşılık bir yetişkin dişil karakter bilgili olarak gösterilmiştir. Buna karşılık çocuk karakterlerde de eril karakterler daha fazla bilgili rolüyle gösterilmiştir. Bu durumda eril karakterlerin dişil karakterlere oranla daha fazla bilgili/akıllı rolünde gösterilmesi eşitliği bozmaktadır ve erkekler kadınlardan daha bilgilidir yan anlamı vermektedir. CANIM KARDEŞİM çizgi filminde de benzer durum görülmektedir. Hem dişil karakter hem eril karakter bilgili gösterilse de eril karakter yetiştirilmiştir, dişil karakter ise çocuktur ve bilgili durumu küçük kardeşine göre kıyasen gösterilmektedir. Yetişkin dişil karakter bilgili gösterilmekten çok nasihat eden olarak gösterilmektedir. BİZ İKİMİZ çizgi filminde de dişil ve eril karakterler eşit gösterilmektedir. Bu çizgi filmde dikkat çeken durum örnek olarak bir sahnede eril karakter dişil karakter tarafından “çok akıllısın” diye takdir edilirken, dişil karakter kendini akıllı olarak göstermektedir “eee kimin kardeşisin” diyerek. Bu durumda erkekler övülmeye layıktır, kadınlar ancak kendilerini över yan anlamı çıkmaktadır. İncelenen bir diğer çizgi film NİLOYA’da durum biraz farklıdır. Dişil ve eril karakterler akıllı gösterilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından değerlendirildiğinde iki cinsiyet de eşit şekilde gösterilmiştir. MAYSA VE BULUT çizgi filminde “akıllı/bilgili” kategorisinde dikkate değer bir sahneye rastlanılmadığından değerlendirilmemiştir. Dikkate değer şekilde “kızgın olma” hali CİCİKİ çizgi filminde sadece eril karakter üzerinden gösterilirken, NİLOYA ve CANIM KARDEŞİM çizgi filmlerinde bu duygu hali sadece dişil karakter ile gösterilmiştir. “Kızgın olma hali” tek cinsiyet üzerinden gösterilmesi yan anlam olarak toplumsal cinsiyet eşitliği açısından değerlendirildiğinde olumsuz izlenim

oluşturabilir. BİZ İKİMİZ ve MAYSA VE BULUT çizgi filminde ise dişil ve eril karakterler eşit şekilde kızgın duygu hali ile gösterildiğı saptanmıştır. Kızgın olma hali olumsuz bir davranış örneğı teşkil etse de burada değerlendirme konumuz gereğı cinsiyet eşitliğı açısından ele alınmaktadır ve her iki cinsiyetin de bu insani davranışı gösterebileceğı yan anlamı taşımaktadır. Kızgınlık hali sonucunda her iki cinsiyet de şiddet ve olumsuzluk çağrıştıracak davranış sergilememektedir.

İnsan doğasında en “insanî” algılanabilecek “merhamet” duygusu CİCİKİ, BİZ İKİMİZ, NİLOYA ve MAYSA VE BULUT çizgi filmlerinde her iki cinsiyet karakterleri ile gösterilmiştir. CİCİKİ çizgi filminde dişil karakter ilk adımı atsa da iki cinsiyet üzerinden de bu duygu yansıtılmaktadır. Göstergebilimsel olarak değerlendirildiğinde “merhamet” duygusunun her iki cinsiyet tarafından gösterilebilir / yaşanabilir bir duygu olduğu yan anlamı taşımaktadır. Merhamet duygusuna ilişkin CANIM KARDEŞİM çizgi filminde incelenen bölümlerde bu duyguyu yansıtacak sahne olmadığından değerlendirilmemiştir.

Korkmak ve cesur / güçlü olma / hissetme duyguları ele alındığında CİCİKİ çizgi filminde dikkat çekecek şekilde sadece eril karakterler ile yansıtılmıştır. Dişil karakterler sürekli yardıma ihtiyaç duyan, korunmaya muhtaç gibi yansıtılmıştır. CANIM KARDEŞİM çizgi filmi incelendiğinde korkma duygusu her iki cinsiyet ile gösterilmiş olsa da eril karakter korkusunu “yok canım ben mi? Korkmam” şeklinde itiraz edilmiştir. Ancak dişil karakter hemen korku oluşturacak duruma karşı çözüm üreterek kahraman olmuştur. BİZ İKİMİZ çizgi filminde güçlü olmak ve korkma duyguları her iki cinsiyet karakterleri ile gösterilerek toplumsal cinsiyet eşitliğı açısından bu duyguların her iki cinsiyet tarafından yaşanabileceğı yan anlamını vermektedir. NİLOYA çizgi filminde korku duygusu incelenen bölümlerde tek sahnede rastlanılmıştır (diş ağrısı çeken dişil karakter Niloya diş doktorundan korkmaktadır) ve dişil karakter üzerinden yansıtılmıştır. MAYSA VE BULUT çizgi filminde ise dikkat çeken korkma duygusu her iki cinsiyet karakterleri üzerinden gösterilirken, cesur olma sadece eril karakterler ile yansıtılarak korku duygusunun her iki cinsiyet tarafından yaşanabileceğini ancak cesur olmak sadece erkeklere özgü bir duygu olduğu yan anlamı vermektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğı açısından değerlendirildiğinde yan anlam olarak dişil karakterler ile verilen mesajlar cinsiyet eşitsizliğı mesajları içerdiği saptanmıştır.

Çizgi filmler yapılan pek çok araştırmaya göre rol model etkisi taşıdığı belirtilmiştir. Çocukların çizgi filmlerde rol model aldıkları karakterler üzerinden verilen mesajlar oldukça önem arz etmektedir. Özellikle toplumsal cinsiyet rolleri üzerine kalıp yargılar çocuklar tarafından öğrenildiğinde bu kalıp yargıları hayatlarının kalan kısmına yayabilmektedir.

Gerek reklamlar üzerine gerek çizgi filmler ve diziler, sinema filmleri vb üzerine yapılan nice araştırmada “erkekler güçlüdür – cesurdur – kahramandır” vb kalıp yargıları yansıtıldığı saptanmıştır. Kadınlar ise “cesur – güçlü biri tarafından kurtarılmayı bekleyen, ürkek, duygusal” vb daha narin duygular ve özellikler ile yansıtıldığı çalışmalarla tespit edilmiştir.

Çizgi filmlerde dişil ve eril karakterler atfedilen duygu ve kişilik özellikleri cinsiyetçi kalıp yargılar içinde sınırlandırıldığı saptanmıştır. “Güçlü, akıllı, cesur, aktif, kahraman” özellikler ile erkek, “sevecen, narin, zayıf, yardıma muhtaç, kırılgan” gibi özellikleri ile dişil karakterler çizgi filmlerde yerleştirilerek kalıp yargıların oluşmasında etki etmektedir.

5.1.3 Çizgi Karakterlerin Kıyafet Türü ve Renkleri Kategorisine Ait Bulgular

Bu bölümde incelenen çizgi filmlerde “Çizgi Karakterlerin Kıyafet Türü ve Renkleri” kategorisinden elde edilen göstergebilim bulgularına ve yorumlarına yer verilmiştir. Bu bölümde elde edilen bulgular yoruma açık olduğundan çizgi film kahramanlarının giydikleri kıyafetler ile düz anlam ve yan anlam şeklinde yorumlanarak verilmiştir.

Şekil 1. Çizgi Karakterlerin Kıyafet Türü ve Renkleri – CİCİKİ

Ciciki çizgi filminde baş karakter çizgi filme de adını veren minik leylek Ciciki'nin kıyafetleri değerlendirildiğinde adına yakışır cici kıyafetler seçildiği görülmektedir. Açık pembe üzerinde beyaz puantiyeli bluz, beyaz üzerine açık pembe puantiyeli don, kısa kahverengi saçında da aynı pembeden çiçekli toka takmaktadır. Pembe ağırlıklı renk kullanımı küçük kız çocuklarının bu rengi tercih edeceği yan anlamı vermektedir.

Bangu, Ciciki'nin abisi olup açık mavi tişört üzerine daha koyu mavi tonunda fuları ve bandanası vardır. Göğüs hizasında tişörtünün üzerinde beyaz bir yuvarlağın içinde yıldızlar ve başarıyı simgeleyen büyük bir kupa deseni vardır. Gür ve şekilli saçları olan ve zaman zaman kaslarını gösteren Bangu, sportif ve güçlü bilinmektedir.

Baba Leylek Bilgidolu Kaptan Pilot şapkasını hiç çıkarmamaktadır. Gözlükleri de aynı şekilde hep takılıdır. Açık mavi ve lacivert çizgili bir ceket giyer. Boynunda turuncu rengi fuları da kendisine entel bir hava katmaktadır.

Anne Leylek Balşeker’de de Ciciki gibi kıyafet tercihi puantiyeli desenden yana kullanılmıştır. Siyah üzerine beyaz puantiyeli bluz üzerine beyaz hırka, sarı saçları üzerine taktığı beyaz üzerine siyah puantiyeli bandanası ve boynunda inci kolyesi ile uyum içindedir. Doktor olmasına karşın hiç doktor önlüğü ile gösterilmemiş, doktor muayenesine ya da hastane vb sağlık merkezine gidip çalışırken gösterilmemiştir.

Ciciki ve Bangu’nun okuldan arkadaşları Mantar, sarı renk üzerinde kırmızı daire içinde mantar desenli bir tişört giymektedir. Başında da yeşil ve ortasında turuncu çizgisi olan bir şapka takmaktadır.

Mila da okuldan arkadaş olup süslü halleriyle bilinmektedir. Boyundan bağlamalı mor bluzunun üzerinde kalplerden çiçek deseni bulunmaktadır. Sarı uzun saçlarını at kuyruğu olarak bağlayarak mor bir çiçekle taçlandırmıştır.

Okuldan bir diğer arkadaş olan Tomtom açık mavi tulumu içinde beyaz çiçek desenli kırmızı tişört giymektedir. Erkek karakter olan Tomtom sarışındır. Saf olarak yansıtılmaktadır. Çizgi filmdeki diğer eril karakterler ile kıyaslandığında çiçek desenli kıyafet giyen Tomtom diğer karakterlere göre daha saf – naif yansıtılmaktadır. Göstergebiliminde yan anlam olarak değerlendirildiğinde bu durum renklerin ve desenlerin kişilik üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmaktadır. Zira mavi tonları baskın olan eril karakter (Bangu) kendinden emin, güçlü, kahraman, cesur şeklinde yansıtılırken kırmızı ve renklerin açık tonları ile kuşanan eril karakterler daha zayıf ve beceriksiz, saf, tembel vb olumsuz duygu, kişilik özellikleri ve davranışlarla eşleştirilmektedir.

Simin de okuldan, aşırı kibar arkadaşlarıdır. Kırmızı üzerine beyaz puantiyeli bluzun göğüs kısmında külâh içinde dondurma deseni bulunmaktadır. Turuncu kısa saçlarının kâkülünde kırmızı bir kelebek toka takmaktadır.

Adını sakarlıklarından alan Sakar açık yeşil tonlarında bir tişört giymektedir. Göğüs hizasında kırmızı yuvarlak desenin içinde kanatlı bir roket çizimi bulunmaktadır. Kafasında kaskı ile kendini sakarlıklardan korumaktadır.

Perinaz (Pervaz) da aşırı süslü kız öğrencilerdendir. Mor kürkü, kısa kahverengi saçlarını toplama şekli ve bakışlarıyla cazibeli izlenim oluşturmaktadır.

Tola açık mavi renk üzerinde bulutlarla göğüs hizasında uçan kaykay desenlerinin olduğu tişörtüyle ve kafasındaki pilot şapkası ve gözlükleriyle bilinen erkek karakter.

Dişil karakterlerin kirpikleri rimelliymiş gibi belirgin iken, eril karakterlerin kirpikleri bulunmamaktadır.

Çizgi film değerlendirildiğinde genç ve çocuk yaşta dişil karakterlerin kıyafetleri pembe, mor, kırmızı ağırlıklı iken yetişkin dişil karakterler (anne leylek Balşeker ve bazı bölümlerde görülen Şifacı Ana) siyah, kahverengi, haki yeşili renklerle görülmektedir. Yetişkin dişil karakterlerin kıyafetlerinde puantiye desenleri görülürken, takı olarak kolye ve başta bandana ya da bone olmaktadır. Genç dişil karakterlerde ise çiçek, kelebek, kalp desenleri ve takı olarak da toka görülmektedir. Eril karakterlerde ise ağırlıklı olarak mavi tonları, yeşil, sarı renklere denk gelirken desen olarak güç, sportif ve başarı gösteren kupa, kaykay, yüksekliği simgeleyen gökyüzü, yıldız, kanatlar olmaktadır. Eril karakterlerde şapka, gözlük ve bandana kullandıkları, daha entel olarak bilinen karakterlerin (Bangu ve Öğretmen/Baba leylek Bilgidolu) fular da kullandığı tespit edilmiştir. Çiçek deseni ve kırmızı rengi giyen eril karakter ise saf, beceriksiz davranışlar ile eşleştirilerek bu renklerin eril karakterleri zayıflattığı yan anlamı vermektedir. Özellikle bilgeliği ile bilinen karakterlerin (Öğretmen Bilgidolu, Şifacı Ana ve Dalda amca) ise gözlük de kullandığı görülmektedir. Barthes'ın yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde gözlük kullanımının bilgeliği vurguladığı görülmektedir. İki eril, bir dişil karakterin gözlüklü gösterilmesi toplumsal cinsiyet eşitliği açısından değerlendirildiğinde eril karakterlerin daha bilgili olduğu vurgulanmaktadır.

Şekil 2. Çizgi Karakterlerin Kıyafet Türü ve Renkleri – CANIM KARDEŞİM

Müge ve Mine iki kardeş de aynı tarz elbise, aynı tarz saç şekli ile dikkatleri çekmektedir. Müge 3.sınıfa gitmektedir. Pembe rengi elbisesi, pembe beyaz çizgili çorapları, pembe ayakkabıları ile uyum içindedir. Siyah saçlarını iki yandan pembe tokaları ile toplamaktadır. Mine de turkuaz rengi elbisesi, beyaz turkuaz çizgili çorapları ve turkuaz ayakkabıları ile uyum içindedir. Turuncu saçlarını iki yandan turkuaz tokalar ile toplamaktadır. İki çizgi karakteri kıyaslandığında ikisi de dişil karakter olmasına karşın Müge abla olması ve karakter olarak daha bilinçli olmasıyla birlikte aynı zamanda daha da dişil karaktere sahiptir. Diğer yandan Mine daha maceraperest, cesur, hareketli, kafasına koyduğunu yapan bir kişiliğe sahiptir. Burada da kıyafet renkleri ile kişilikler eşleştirildiğinde pembe rengin dişil, hanım hanımcık, akıllı başında bir karakter ile yansıtıldığı, mavi tonu turkuazın ise daha hareketli, cesur, başına buyruk bir karakter ile yansıtıldığı görülmektedir. Yan anlam itibariyle pembe rengin dişil, turkuaz rengin daha canlı, hareketli bilinen eril rengi olarak yansıtılmaktadır.

Pek çok araştırmada kırmızı rengin dişil renk olarak algılandığı göz önünde bulundurulduğunda ve baba karakter Galip incelendiğinde bu rengi giyen eril karakterdeki beceriksizlik, sakarlık, çocuklaşmaları da yananlam olarak eril rengi olmadığı, olmaması gerektiği yansıtılmaktadır. Kırmızı giyen eril karakter beceriksiz, yaşına uygun davranmayan bir birey olacağı mesajı verilmektedir. Anne karakter Lale hem ev hanımı olarak hem çalışan kadın olarak kıyafet olarak hep diz altı boyunda eteği ve üzerinde bluz ve hırka ile görülmektedir. Renk olarak mor ve tonlarında kıyafetleri olan Lale nadiren de

olsa yeşil tonlarında da kıyafet giymektedir. Deseni olmayan kıyafetler sade olmaktadır. Boynunda bazen bir inci kolye görünmektedir. Başka takı, toka kullanmamaktadır.

Dişil karakterlerde kullanılan renkler genellikle mor, pembe, turkuaz, yeşil olmaktadır. Pembe giyen karakter dişil özellikleri daha yoğun gösterirken, turkuaz renk kullanan karakter daha hareketli, canlı olmaktadır. Mor rengi genelde anne karakter kullanmaktadır ve baskın, otoriter, babayı sık sık uyaran, nasihat eden bir yapıyla gösterilmektedir. Göstergebilimsel olarak incelendiğinde bulgular bir araya getirildiğinde mor renk giyen anne hem ev hanımı hem çalışan kadın hem evde dominant bir yapıya sahip olarak görülmektedir. “Çocuk da yaparım kariyer de” bilincinde olup dişil özellikleri pek göstermemekle birlikte biraz soğuk mesafeli bir yapıyla gösterilmektedir. Bir yandan “kadınlar yapabilir” mesajı verilirken, bir yandan dişil özelliklerinden biraz uzaklaştıklarını vurgulamaktadır.

Eril karakter baba Galip de pek çok araştırmada ortaya çıkan ve dişil renk olarak belirlenen kırmızı renk desenli kazak giymektedir çoğunlukla. İzleyicilerde erkekler de kırmızı renk giyer mesajı veriyor şeklinde algılansa da beceriksiz, çocuklaşan, yaşına uygun davranmayan erkek izlenimi ile eşleştirildiğinden ötürü de yan anlam olarak olumsuzluk çağrıştırmaktadır. Kırmızı renk giyen erkek beceriksiz, sakar, yaşına uygun davranışlar sergilemeyen izlenimi vermektedir.

Şekil 3. Çizgi Karakterlerin Kıyafet Türü ve Renkleri – BİZ İKİMİZ

Arda ve Ceren ikiz kardeşler kot tulum şort giymektedir. Ceren pembe tişört ve pembe ayakkabıları ile pembe ağırlıklı giyinirken, Arda bordo rengi tişört ve beyaz krem turuncu desenli özel marka tarzında ayakkabılar ile görülmektedir. Ceren saçlarını iki yandan toplamaktadır. Yine dişil karakterde pembe renk tercih edilirken, eril karakterde kırmızı tonu olan bordo seçilmiştir. Eril karakter Arda, dişil karakter Ceren ile kıyaslanırken biraz daha saf bilinmekte iken, Ceren daha baskın karakter olarak bilinmektedir.

Dişil karakter anne diz altı uzunlukta mavi renkli eteği ve yavru ağzı tişörtü, beyaz ayakkabıları ile dişil eril ayrımını eşitlemektedir. Yapılan araştırmalara göre mavi erkekler tarafından tercih edildiğinden anne karakterin bu renkte etek giymesi kadınlar da mavi giyebilir yan anlamı vurgulanmaktadır.

Eril karakter baba ise lacivert tonlarında pantolon, mavi gömlek ve siyah ayakkabılar ile erkekler pembe, kırmızı, mor” vb renkleri giymez yan anlamı verilmektedir.

Şekil 4. Çizgi Karakterlerin Kıyafet Türü ve Renkleri – NİLOYA

Niloya çizgi filminden elde edilen bulgulara bakıldığında dişil karakterler ağırlıklı olarak pembe, kırmızı, sarı renklerle gösterilirken, eril karakterler mavi, turuncu, kırmızı, turkuaz, mor renkli kıyafetlerle gösterilmektedir.

Dişil çocuk karakterlerde baş karakter Niloya beyaz çiçekli pembe elbise ve sarı renk tişörtle gösterilirken, diğer dişil çocuk karakterler mavi tulum sarı tişört ve turuncu pantolon yeşil tişört ile gösterilmektedir. Eril çocuk karakterlerde baskın olarak mavi tonları ile turuncu / kahverengi, sarı-kırmızı, yeşil, turkuaz renkleri ile gösterilmektedir.

Yetişkin dişil karakterlerde ise orta kuşak denebilecek anne diz altı pembe etek ve pembe gömlek üzerine mavi yelek ve sarı önlük giymektedir. Babaanne ise diz altı mavi-gri etek, açık yeşil bluz üzerine kırmızı yelek ve pembe başörtüsü giymektedir. Çocuk dişil karakterlerde renk uyumu olurken, yetişkin dişil karakterlerde renk uyumu olmamakla beraber renk ayrımı da görülmemektedir. Yetişkin eril karakterlerde de baba mavi pantolon ve kiremit rengi tişört giyerken, dede karakteri küf yeşili pantolon, turkuaz gömlek, mor yelek giymektedir. Eril karakterlerde de renk uyumu ve renk ayrımı görülmemiştir. Kuşaklar arası kıyaslandığında yeni nesillerin renk uyumuna, renk ayrımına baskın şekilde olmasa da dikkat edilmektedir. Yetişkinlerde ise böyle bir durum söz konusu değildir.

Şekil 5. Çizgi Karakterlerin Kıyafet Türü ve Renkleri – MAYSA VE BULUT

Maysa ve Bulut çizgi filmin inceleme sonucunda elde edilen bulgulara dişil ve eril karakterlerin ağırlıklı olarak toprak renkleri kullandıkları görülmektedir.

Çizgi film baş rollerinden dişil karakter Maysa kiremit / kına rengi şalvar, sarı bluz ve mavi hırka giymektedir. Diğer başrol eril karakter Bulut ise kahverengi şalvar, açık kahve (oker ya da sütlü kahve) rengi kazak ve mavi gömlek giymektedir.

Gerek dişil karakterler gerek eril karakterler kahve tonları giymektedir. Dişil karakterlerde az miktarda kırmızı tonları (kına – kiremit rengi ve pembe tonları) ve mor görülürken, eril karakterlerde de benzer şekilde toprak renklerine ve az miktarda haki yeşil ile mavi tonlarına, sarık – şapka vb giysilerde de kiremit / kına rengine denk gelmektedir. Renk bakımından Maysa ve Bulut çizgi filminde dikkat çeken belirgin bir toplumsal cinsiyet ayrımı görülmemektedir. Gerek kıyafet türü, gerek renkler açısından dişil ve eril karakterler benzer kıyafet türü ile renkleri giymektedir.

Bulgular incelendiğinde CİCİKİ çizgi filminde dişil çocuk karakterler (Ciciki, Mila, Simin, Pervaz) pembe – mor – kırmızı renkler ile gösterilirken, dişil yetişkin karakterler (Anne Balşeker ve Şifacı Ana) siyah ve kahve tonları ağırlıkta, az miktarda mor renk ile gösterilmiştir. Eril çocuk karakterler (Bangu, Mantar, Tomtom, Tola, Sakar) mavi – yeşil – sarı renkler ağırlıkta olup Tomtom kırmızı ve çiçek desenli tişört giymektedir. Yetişkin eril karakterlerde (Bilgidolu ve Dalda Amca) de mavi (lacivert ağırlıklı) ve kahve tonları ile gösterilmiştir. Gerek cinsiyet ve gerek yaş gereği ayrımlar bulunmaktadır. Çocuk dişil karakterlerin ağırlıklı olarak pembe ve mor ile gösterilmesi kız çocuklarının bu rengi tercih ettiği / giymelidir yan anlamı vermektedir. Yetişkin dişil karakterlerin ise daha dikkat çekmeyen renkleri tercih etmesi kadınların bu renkleri tercih ettiği / giymesi gerektiği yan anlamını vermektedir. Çocuk eril karakterlerde mavi ve yeşil ağırlıkta iken az miktarda sarı ve 1 eril karakterde kırmızı görülmektedir. Ancak gerek renk ve gerek kullanılan çiçek deseni bu karakteri saf, naif göstermektedir. Bu durum erkek çocukların maviyi ve yeşili tercih ettiği / giymesi gerektiği yan anlamı verilirken, kırmızı rengi ve çiçek deseni tercih eden erkek çocuklar naif / saf olur yan anlamını taşımaktadır. Yetişkin eril karakterlerde tercih edilen mavi (lacivert) ve kahverengi ise yetişkin erkeklerin bu renkleri tercih ettiği / giymesi gerektiği yan anlamı taşımaktadır. Dişil karakterlerde kalpler, çiçekler, kürk dondurma, dantel işleme gibi narin desenler olurken, eril karakterlerde kupa, yıldız, kaykay, bulutlar gibi gücü, başarıyı, sporu çağrıştıracak desenler kullanılmıştır. Kullanılan bu imgeler erkeklerin güçlü, cesur, başarılı olduğunu, kızların narin, gösterişli/süslü ve yiyecek ile mutfağı çağrıştıracak o doğrultuda mesaj verilmektedir.

CANIM KARDEŞİM çizgi filminden elde edilen bulgular doğrultusunda renkler açısından eşitlik var gibi yansıtılsa da dikkat çeken bazı hususlar bulunmaktadır. Dişil çocuk karakterlerden Müge pembe ile gösterilirken narin, hanım hanımcık olarak yansıtılırken, mavi tonu turkuaz kıyafet ile gösterilen Mine cesur, yerinde duramayan, biraz da erkek gibi yansıtılmaktadır. Cinsiyet olarak dişil karakterler her iki renk elbise ile yansıtılsa da karakter olarak toplumsal cinsiyet kalıp yargılarından aşına olunan pembe kız rengidir, mavi erkek rengidir mesajı dolaylı şekilde verilmektedir. Burada yan anlam olarak kız çocukları pembe giyerse hanım hanımcık, narin olur, mavi giyerse yerinde duramayan, hareketli, aykırı olur anlamları çıkmaktadır. Benzer şekilde yetişkin eril karakter kırmızı desen giyince çocuklaşması ve dişil karakterin ise mor ve yeşil renkler ile gösterilerek daha resmi, soğuk bir yapı ile yansıtılmaktadır. Bulgular doğrultusunda cinsiyetler farklı renk kıyafet giyebileceklerini yansıtmaktadır. Ancak yan anlam olarak toplumsal cinsiyet kalıp

yargılarının etkisiyle olumsuzluk çağrıştıracak “beceriksiz, aşırı resmi / mesafeli (soğuk nevale) olma, hareketliliğinden, davranışlarından ötürü etraftaki bireyler tarafından gülünmesi” vb ile eşleştirilmektedir.

BİZ İKİMİZ çizgi filminde yetişkin eril karakter tamamen mavi tonları ile gösterilirken erkeklerin mavi renkleri tercih ettiği / giymesi gerektiği yan anlamı taşımaktadır. Dişil yetişkin karakter ise incelenen bölümlerde sadece diz altı mavi etek ve yavru ağzı (pembe tonu) tişörtle yansıtılmaktadır. Dişil yetişkin karakterin incelenen diğer bölümlerde de hep etekle gösterilmesi kadınlar etek giyer / giymelidir yan anlamı vermektedir. Çocuk karakterlerde ise ikiz olmaları sebebiyle benzer giydirilmiştir. Dişil çocuk karakter kot tulum şort içine pembe tişört ve pembe ayakkabı ile gösterilirken, eril çocuk karakter kot tulum şort ile bordo (kırmızı tonu) tişört ile gösterilmektedir. Dişil karakterde yine pembe ağırlıklı tercih edilirken eril karakterde kırmızı tonu bordu kullanılmıştır. Karakterler açısından değerlendirildiğinde toplumsal cinsiyet yönünden renk haricinde dikkat çeken bir olumsuzluk çağrıştırmadığı tespit edilmiştir.

İncelenen NİLOYA çizgi filminden elde edilen bulgular doğrultusunda baş karakterlerden dişil çocuk karakter Niloya pembe elbise üzerinde beyaz çiçekler ve sarı tişört ile yansıtılmaktadır. Yetişkin dişil karakterlerde (Anne ve babaanne) de pembe, kırmızı mavi, yeşil ve sarı renkleri kullanılmıştır. Çocuk karakterlerde renk uyumuna dikkat edilirken, yetişkin karakterlerde renk uyumuna dikkat edilmemiştir ve dişil yetişkin karakterler sadece etek ile gösterilmiştir. Çocuk dişil karakterlerde ise baş karakter elbise ile gösterilirken arkadaşları pantolon ile de gösterilmiştir. Bulgular göstergebilimsel olarak değerlendirildiğinde yetişkin kadınlar elbise / diz altı etek giyer, kız çocuklar ise elbise giyerse sevilen, gözde çocuk olur, diğer taraftan pantolon giyerse sıradan çocuk olur yan anlamı taşıyabilmektedir. Eril çocuk karakterlerde baş karakterlerden Mete kırmızı ve turuncu ağırlıklı gösterilirken mavi de kullanılmıştır. Niloya’nın abisi Murat ise mavi tonları ağırlıkta mavi turkuaz turuncu ve kahverengi ile gösterilerek erkek çocukların bu renkleri giyebileceği yan anlamı vermektedir. Dikkat çeken bir husus ise mavi tonları giyen Murat (abi olmanın da etkisi göz önünde bulundurularak) değerlendirildiğinde bilgili, yönlendiren iken Niloya ile yaşıt olan Mete ise genelde yönlendirilen bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Renkler ile eşleştirildiğinde yine mavi giyen erkeklerin daha güçlü, bilgili olduğu varsayımı yapılabilmektedir. Yetişkin eril karakterler değerlendirildiğinde elde edilen bulgularda ise yine yetişkinlerin renk uyumuna pek dikkat etmediği gözlenmiştir. Dede karakteri turkuaz, mor, küf yeşili ve kahverengi renkleri giyerken, baba karakteri mavi-

gri pantolon ile kiremit rengi tişört giymektedir. İncelenen bölümlerde dikkat çeken baba ve dedenin pek konuşmadığı, daha sessiz, silik karakter olarak yansıtılmıştır. Bir husus daha dikkat çekmektedir ki yetişkin karakterler anne, baba, nine, dede olarak anılırken çocuk karakterlerin ismi vardır ve isimle hitap edilmektedir. Benzer durum MAYSA VE BULUT çizgi filminde de görülmektedir. Bu çizgi filmde incelenen bölümlerde yetişkin karakterlerin isimleri olmasına rağmen pek geçmemektedir. Anne, baba, dede, nine şeklinde gösterilmektedirler. Kıyafet renkleri açısından değerlendirildiğinde dişil karakterler çocuk olsun yetişkin olsun toprak / doğa renkleri ağırlıkta olup az miktarda pembe, mor ve bolca kına rengi ile yansıtılmıştır. Eril karakterlerde de toprak / doğa renkleri ağırlıkta olup az miktarda mavi ile gösterilmiştir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları açısından değerlendirildiğinde dişil karakterlerin pembe – mor ile, eril karakterlerin de mavi ile gösterilmesi renkler açısından cinsiyetlerin sınırlandırılması yönünden eşitsizlik oluşturmaktadır.

BÖLÜM VI

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1 Tartışma ve Sonuç

Bu tez çalışmasında, “Okul Öncesi Döneme Yönelik Çizgi Filmlerde Yer Alan Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Ait Göstergeleri İncelenmesi (Trt Çocuk Kanalı Örneği)” konusu ele alınmıştır. Yapılan literatür taramasında çizgi filmlerin çocuklar üzerindeki etkileri arasında toplumsal cinsiyet eşitliği yönünden mesajları olduğunu destekleyen bilgiler ortaya konmuştur.

Araştırma kapsamında TRT Çocuk kanalında yayınlanan “Ciciki”, “Canım Kardeşim”, “Biz İkimiz”, “Niloya” ve “Maysa ve Bulut” isimli çizgi filmlerin içerik ve göstergebilimsel analizi sonucunda 3 kategori altında incelenmiştir ve çeşitli toplumsal cinsiyet eşitsizliği içeren mesajlara rastlanmıştır. Farklı kaynaklarla da desteklenen bu mesajların toplumsal cinsiyet eşitsizliği açısından değerlendirildiğinde özellikle okul öncesi yaş grubundaki çocukların bu tür toplumsal cinsiyet stereotiplerine maruz kalması, Milli Eğitim Bakanlığı’nın Okul Öncesi Eğitim Programında belirlenen Sosyal Duygusal Gelişim 1.Kazanım “*Kendisine ait özellikleri tanıtır*” kazanımında cinsiyetiyle bağlantılı olarak özellikleri ile 16.Kazanımında belirlenen “*Toplumsal yaşamda bireylerin farklı rol ve görevleri olduğunu açıklar*” kazanımı ile ters düşerek stereotip toplumsal cinsiyet rol mesajları içerdiği tespit edilmiştir. Her ne kadar TRT Çocuk yayın ilkelerinde “*Kişisel özelliklerinin ve farklılıkların tanınmasına destek olmak, farklılıklara karşı (ırk, fiziksel ve zihinsel engel, cinsiyet vb.) duyarlılık ve saygı duygularını oluşturmak, Cinsiyet ayrımının net ifadesini güçlendirmek*” hedeflenen kazanımlar belirtilmiş olsa da toplumsal cinsiyet stereotipleri içeren mesajlar yansıttığı tespit edilmiştir.

Literatür taraması yapıldığında gerek yurtiçi gerek yurtdışı araştırmalarda çizgi filmlerin çocukların üzerinde etkisi olduğu dikkat çekmiştir. Özellikle çizgi filmlerin çocukların üzerinde şiddet eğilimi, toplumsal cinsiyet rolleri ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği, giyim kuşam üzerindeki etkileri pek çok araştırmacının ilgi odağı olmuş konu başlıklarıdır. Ancak bu çalışma kapsamında yapılan literatür taramasında toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili türlü çalışmaya denk gelinmesine rağmen hiç Milli Eğitim Bakanlığı'nın hedef kazanımları ile birlikte ele alınmış şekilde bir araştırmaya denk gelinmemiştir.

Her ülke, toplumunun kültürü, yasaları, sosyo ekonomik yapısı ve değerleri göz önünde bulundurarak eğitim hedeflerini belirler. Milli Eğitim Bakanlığı'nın hedef kazanımları toplumumuzun geleceğini şekillendiren çocukların eğitim ile nasıl bir ülke geleceği hedeflendiğini tasavvur eder. TRT Çocuk kanalının Yayın İlkeleri ve Standartlarında "Türk milli eğitiminin temel görüş, amaç ve ilkelerine uymak" ilkesine yer verilmiştir. Televizyonun da eğitimin bir parçası olduğu günümüzün kaçınılmaz gerçeklerindendir. Dolayısıyla özellikle çocuklara yönelik olan TV kanallarının, yayınların, içeriklerin milli eğitim ile uyum içinde olması oldukça önem arz etmektedir.

Araştırma kapsamında "Ev İçinde ve Ev Dışında Yapılan İşler" Kategorisi"nde incelenen çizgi filmlerde dikkate değer toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına rastlanılmıştır. Ünlü (2017), araştırma sonucunda benzer bulgulara ulaşmıştır ve ev içinde yapılan işlerin dişil karakterler ile gösterildiğini, bu durumun toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yansıttığını belirtmiştir. Benzer şekilde Kalaycı'nın (2015) da araştırması sonucunda elde edilen bulgular ile paralellik göstermektedir ve araştırmacının bu konudaki değerlendirmesi:

"Geleneksel Türk aile yapısında kadının çalışmadığı veya çalışsa bile bunun önemli olmadığı, asıl işinin ev işleri ve çocuk bakımı olduğu, sosyal aktivitelere katılmadığı, katılmamasının da daha doğru olduğu mesajı" verdiği yönündedir.

Ev içinde yapılan işlerin dişil karakterler ile gösterilmesi, eril karakterlerin ise çoğunlukla ev dışında yapılan işlerle gösterilmesi, öğrenmenin yoğun olduğu okul öncesi yaş gruplarında kalıcı kalıp yargıların oluşmasına temel oluşturabilmektedir. Gerek araştırmacının meslek hayatında denk geldiği örnekler, gerek meslektaşların dile getirmesi sonucunda ve yapılan araştırmalar sonucunda bu kalıp yargıların okul öncesi eğitimde görülebilir düzeyde yansıdığını belirtmekte fayda var. Yağan Güder (2014)'in yaptığı araştırma da çocukların oyun, kıyafet, arkadaş seçiminde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına dikkat ettikleri bulguları, görüşlerimizi ve bulgularımızı destekler niteliktedir.

"Duygular ve Kişilik Özellikleri" Kategorisi"nde de araştırma bulguları sonucunda toplumsal cinsiyet stereotipleri içerdiği vurgulanmıştır. Dişil karakterler daha narin,

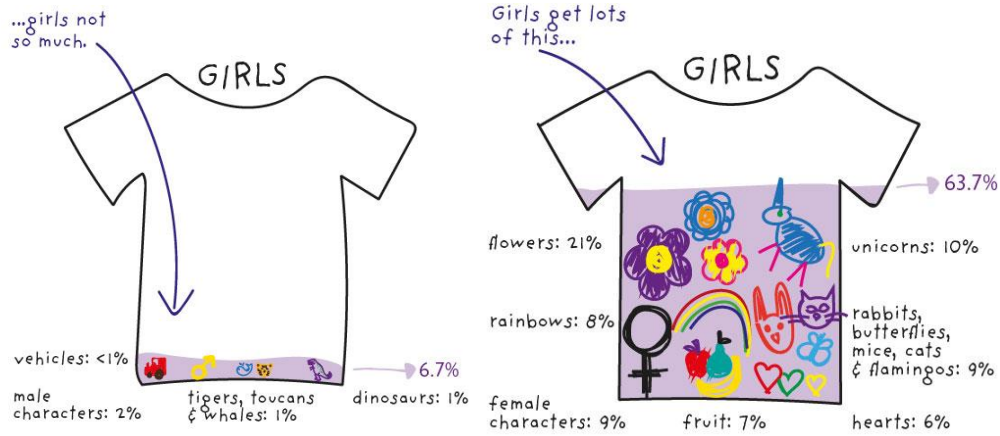
korunmaya muhtaç, sevgi dolu gösterilirken, eril karakterler cesur, atik, güçlü gösterilmiştir. Saraç (2018), araştırma sonucunda elde edilen bulguları:

“Niloya karakteri ile televizyon, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını pekiştiren ancak değişen toplumsal normlarla da çatışmayan bir imgelem dünyası sunmaktadır.”

şeklinde yorumlayarak araştırmaya farklı bir bakış açısı katmıştır.

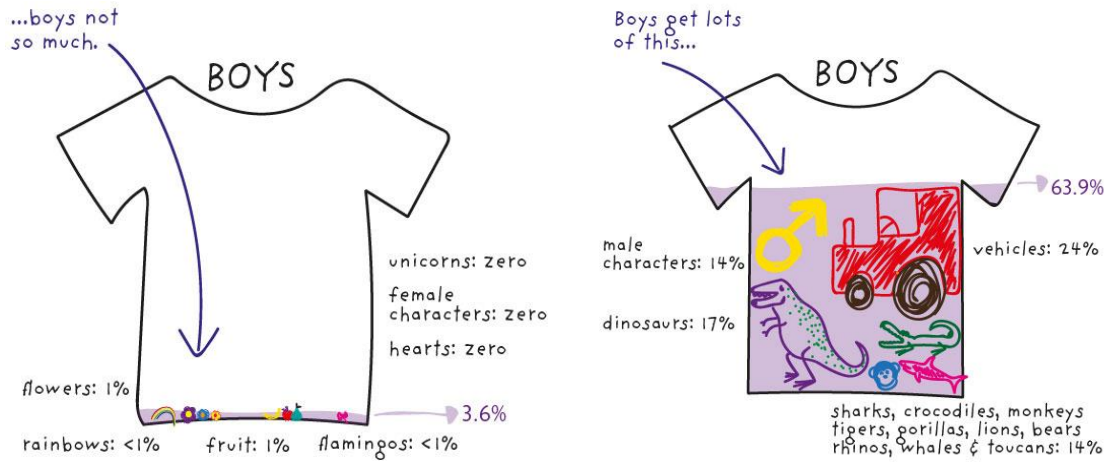
Sabuncuoğlu (2006), televizyon reklamlarında verilen cinsiyet kalıp yargıları ile ilgili araştırmasında, erkeklerin hırslı, güçlü, cesur, mantıklı, akıllı, bağımsız, otoriter, deneyimli, bekar, vahşi, dayanıklı, başarılı bireyler olarak yansıtıldığını; kadınların ise duygusal, seksi, evli, bağımlı, çekici, güzel, itaatkar, korkak, uysal, mutlu bireyler olarak yansıtıldığını saptamıştır.

Dikkat çeken bir husus da pek çok araştırma ile dişil bireylerin tercih ettiği renk ve desenler (kırmızı, çiçek vb) ile gösterilen eril karakterlerin ise naif, kırılgan, sakar vb olumsuzluk çağrıştıran durumlarla eşleştirildiği olmuştur. “Çizgi Karakterlerin Kıyafet Türü ve Renkleri” Kategorisinde de bu durum oldukça dikkat çekmiştir. Abrahams’ın (2019) yaptığı araştırmada mağazalarda kız ve erkek çocuk kıyafetlerinin desenleri üzerine olmuştur. Elde edilen bulgular çizgi filmlerden elde edilen bulgular ile örtüşmektedir.

Şekil 6. Abrahams (2019), kız çocuk kıyafet desenleri

Abrahams’ın (2019) araştırmasında elde edilen bulgular kız çocuklarının kıyafetlerindeki desenlerin çiçekler, gökkuşağı, tek boynuzlu at, tavşan – kelebek – fare – kedi gibi hayvanlar, kalpler, meyveler ve kadın karakterlerden oluştuğu ve tişörtün büyük bir kısmını bu imgeler ile kaplandığı (%63.7 oranında) saptanmıştır. Yine kız çocuk kıyafetlerinde dinozor, arabalar, kaplanlar, tukan kuşu, araçlar, erkek karakterler gibi imgelerin çok az kullanıldığı ve kullanıldığında tişörtün küçük bir kısmında yer verildiği (%6.7 oranında) tespit edilmiştir.

Şekil 7. Abrahams (2019), erkek çocuk kıyafet desenleri

Aynı çalışmada erkek kıyafetleri incelendiğinde tam ters durumla karşılaşılmıştır. Öyle ki çiçek, gökkuşağı, meyve ve flamingo yok denecek düzeyde (%1 oranında) olup tişörtün çok küçük kısmında (%3.6 oranında) yer kaplamaktadır. Kalp, tek boynuzlu at, dişil karakter imgelerine ise hiç rastlanılmamıştır. Diğer taraftan eril karakter, dinozor, araçlar ve timsah – köpekbalığı – kaplan – gorilla – aslan – ayı – tukan – gergedan – balina gibi hayvanlar oldukça çok olmakla beraber tişörtün büyük kısmını (%63.9 oranında) kaplamaktadır. Abrahams’ın çalışmasında dikkat çeken diğer husus ise renkler üzerine elde edilen bulguların kız çocuk kıyafetlerinin %50’ye yakın pembe ve beyaz olduğu, erkek çocukların kıyafetlerinin ise %40’a yakını mavi ve gri olduğu saptanmıştır. Çizgi filmlerden elde edilen bulgular ile kıyaslandığında çizgi film ile gerçek hayatta kıyafet renklerine dair bulguların örtüştüğü görülmektedir.

Toplumsal normların çizdiği sınırlar “kızlar pembe giyer, erkekler mavi” etkisi gerek çizgi filmde elde edilen bulgular ile gerek günlük hayatta mağazalarda satılan çocuk kıyafetleri ile gözler önüne serilmiştir.

Yağan Güder ve diğerlerinin (2017) çalışmasında da toplumsal cinsiyet kalıp yargıların kıyafet renkleri üzerinden tespit edilmiştir. Yağan Güder ve diğerleri bu bulguları:

“Çizgi filmde kıyafetlerdeki renk seçimlerinin bu şekilde gösterilmesi çizgi filmi izleyen çocukların bu cinsiyetçi tercihleri içselleştirmesine ve kendi hayatlarındaki renk seçimlerinde cinsiyetçi bir tutum sergilemelerine sebep olabilir.” şeklinde yorumlamışlardır. s

Yapılan pek çok araştırma sonucunda çizgi filmlerin çocuk kıyafet tercihlerinde etkili olduğu saptanmıştır. Durum böyle iken araştırma kapsamında incelenen çizgi filmlerde de benzer sonuca varılması, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının oluşması yönünde olumsuz örnek oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında belirtilen literatürlerden de görüldüğü üzere bu

durum sadece yurt içinde değil, yurt dışında da merak edilen ve araştırılan bir konu haline gelmiştir.

Toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliği açısından oldukça önem arz etmektedir. “Temel yaşam becerileri” olarak bildiğimiz eşyalarını / odasını toplamak, yemek yapmak, hijyen vb durumlarda bireyin kendi hayatını düzene koyma ve sağlıklı şekilde sürdürebilme açısından önem teşkil etmektedir. Durum böyle iken hayatımızı düzene koyma ve sağlıklı şekilde sürdürebilmek için cinsiyete bakılmaksızın pek çok sorumluluğu birey olarak üstlenmek durumundayız. Ancak toplumsal cinsiyet rollerinde oluşan kalıp yargılar sonucunda yemek yapmak, temizlik (oda, ev vb yaşam ortamını düzenleme), dişil bireylerin göreviymiş gibi yansıtılması günlük yaşamda eril bireyleri bu sorumlulukları üstlenmekten alıkoyabilmektedir. Dişil bireylerin ise yapabilecekleri geçimini sağlamak gibi kendi yaşamını idame ettirmek durumlarından da faydalanmasına yönelik olumsuz örnek teşkil etmektedir.

6.2 Öneriler

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda öneriler şu şekildedir:

- Eğitimin günümüzde önemli destek kaynağı olarak görülen TV programları çocukların hayata hazırlanması sürecinde önemli bilgiler, mesajlar sunmaktadır. TV programlarında özellikle çocuklara yönelik yayınlarda içeriklerin cinsiyet temelli değil, birey olarak hayata hazır olmasını destekleyici içerikler sunması önem arz etmektedir. Bu durumda özellikle hedef kitlesi çocuk olan TV Kanalları/Programları Milli Eğitim Hedefleri ile paralel içerik oluşturabilir.
- Çizgi film, çocuk sineması, çocuk programları içeriği hazırlayan senaristler, yapımcılar çocuk gelişim uzmanları, eğitim uzmanları, sosyologlar, psikologlar ile birlikte çalışarak özellikle araştırma kapsamında ele alınan toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve toplumsal cinsiyet rolleri alanında çocukları daha doğru yönlendirebilecek çalışmalar yürütebilir, içerikler üretebilirler.
- Çocuklar çizgi filmi izlerken aile büyüğü (anne, baba, nine, dede vb) çocukları toplumsal cinsiyet eşitsizliği çağrıştıran, toplumsal cinsiyet rollerinde kalıp yargı oluşturabilecek içeriklerle karşılaştıklarında çizgi film bittikten sonra çocukla konuşabilirler. Çizgi film hakkında konuşurken “Sence masayı sadece anne mi toplamalıydı? Baba ve çocuklar da yardım etmeli mi? Arabalarla sadece erkek çocuklar mı oynamalı?” gibi sorularla

yönlendirmeler yapabilir ve çocukta farklı bakış açısı kazandırmalı. Sadece toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik değil, farklı konularda da (şiddet içeren bir durum, olumsuz örnek teşkil eden bir davranış içeren çizgi film içeriklerinde) aile çocuğu elektronik dadiyla (TV, bilgisayar, telefon vb) tek başına bırakmamalı ve sürekli içerikler hakkında konuşabilir.

- Araştırmacılar çizgi filmleri, Milli Eğitim Bakanlığı'nın hedefleri ile paralel daha kapsamlı ve çeşitli açılardan araştırmalara ağırlık verebilirler. Toplumsal cinsiyet eşitliğini gerçekleştirebilmek için her kesime hitap edecek ve farkındalık oluşturacak çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

- Yapılan araştırmada TRT Çocuk kanalında yayınlanan çizgi filmler incelenmiştir. Farklı kanallarda yayınlanan çizgi filmleri farklı kategorilerde inceleyerek farklı bir araştırma yapılabilir.

- Araştırma kapsamında 5 yerli yapım çizgi filmi incelenmiştir. Araştırmacılar toplumsal cinsiyet eşitliği açısından daha fazla çizgi film inceleyebilir, yerli ve yabancı çizgi filmler karşılaştırılabilir.

- Ev içinde ve ev dışında yapılan faaliyetler konusunda çizgi filmlerde yansıtılan toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, okul öncesi dönem çocukları tarafından nasıl algılandığı ve oyun ve konuşmalarına nasıl yansıdığı araştırılabilir.

- Çizgi filmlerde duygular ve kişilik özellikleri kategorisinde yansıtılan toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının okul öncesi dönem çocukları ve aileleri tarafından nasıl algılandığı ve günlük yaşamlarında nasıl yansıttıkları araştırılabilir.

- Elde edilen bulgular doğrultusunda çizgi filmlerde kıyafet türü ve renkleri toplumsal cinsiyet kalıp yargıları yansıttıkları saptanmıştır. Okul öncesi dönem çocukları ve aileleri ile tercih edilen kıyafet türü ve renkleri konusunda araştırma yapılabilir.

- Farklı yaş gruplarına yönelik çizgi filmler incelenebilir, farklı yaş grupları ile araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Abrahams, M. (2019). Gender stereotypes in kids clothing. 12.08.2020 tarihinde <https://mitraabrahams.co.uk/gender-stereotypes?fbclid=IwAR3i0p6XJUs9i6JidPdfH42ZjdpkDtxzwWPeoHYb4uAipLP3HOeyJ7hgsV8> sitesinden erişilmiştir.
- Akbulut, N. (2001). Televizyon çocukları. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* | Istanbul University Faculty of Communication Journal, 0 (11). s.363-367, 05.06.2020 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifd/issue/22878/244584> sayfasından erişilmiştir.
- Akerson, E.F. (2005). *Göstergebilime giriş*, İstanbul. Multilingual.
- Akıncı, A. ve Güven, G. (2014). Okul öncesi döneme yönelik çizgi filmlerde yer alan değerlere ait sözel ifadelerin sunumu: TRT çocuk kanalı örneği. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*. 5 (16), 429-445.
- Arıcan, I. (2012). Kızlar pembe giyer, erkekler mavi. 12.08.2020 tarihinde <http://www.acikbilim.com/2012/04/dosyalar/kizlar-pembe-giyer-erkekler-mavi.html> sayfasından erişilmiştir.
- Asan, H.T. (2006). *Ders kitaplarında cinsiyetçilik ve öğretmenlerin cinsiyetçilik algılarının saptanması*. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Asan, H.T. (2010). Ders kitaplarında cinsiyetçilik ve öğretmenlerin cinsiyetçilik algılarının saptanması. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*. 2 (2), s.65-74.

- Aydoğan, Y. ve Koçak, N. (2003). Okul öncesi çocukların dil gelişimlerine etki eden faktörlerin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*. 159. 25.06.2017 tarihinde http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/159/aydogan-kocak.htm sayfasından erişilmiştir.
- Ayrancı, Ü., Köşgeroğlu, N. ve Günay, Y. (2004). Televizyonda çocukların en çok seyrettikleri saatlerde gösterilen filmlerdeki şiddet düzeyi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 5 (3)133-135.
- Barthes, Roland. (1993). *Göstergebilimsel serüven*. (Çevirenler: Mehmet Rifat, Sema Rifat). İstanbul: Yapı Kredi.
- Baydilek, N.B. ve Türkoğlu, A. (2016). Okul öncesi eğitim programı ve örtük program bağlamında akıl yürütme becerilerinin yeri. *İlköğretim Online*, 15 (2), 367-377. 17.06.2017 tarihinde <http://ilkogretim-online.org.tr/vol15say2/v15s2m5.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Burguera, X. F. (2011). Muffled voices in animation. gender roles and black stereotypes in warner bros. cartoons: from honey to babs bunny. *Bulletin of the Transilvania University of Braşov, Philology and Cultural Studies*, 4(53), 65-76.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara. Pegem Akademi.
- Cesur, S. ve Parker, O. (2007). Televizyon ve çocuk: çocukların tv programlarına ilişkin tercihleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 6 (19), 106-125.
- Cheviron, Nilgün Tural, (2011). “Medyanın şiddete dayalı işleyişi ve çocukların maruz kaldığı olumsuzluklar”, Mustafa Ruhi Şirin (der.), *Çocuk Hakları ve Medya El Kitabı*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, s. 185-206.
- Cortes, C. (2005). “How the media teach”. *Yearbook of the National Society for the Study of Education*, 104 (1), s.55 – 73.
- Çetin, Y. ; Wai, J. ; Altay, C. & Bushman, B.J. (2016). Effects of violent media on verbal task performance in gifted and general cohort children. *National Association for Gifted Children*. 60 (4), s.279–286.

- Demir, N.H. (2020). Strasbourg kararlarındaki karabataklar: (toplumsal) cinsiyet stereotipleri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. 146 (2020), s.269-311.
- Deniz, A. (2019). *Yerli yapım çizgi filmlerde toplumsal cinsiyet eşitsizliği*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı. Ankara.
- Dicle, A. N. (2020). Televizyon - online izleme bağımlılığı. *J Cogn Behav Psychother*. 20.12.2020 tarihinde <https://doi.org/10.5455/JCBPR.60041> sayfasından erişilmiştir.
- Dökmen, Z. (2009). *Toplumsal cinsiyet*, İstanbul: Remzi.
- Dündar, Ö.Z. (2012). Toplumsal cinsiyet rollerinin televizyon reklamlarına yansımaları, *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*. 5 (1), s.121-136.
- Elden, M., Ulukök, Ö. ve Yeygel, S. (2005). *Şimdi reklamlar*. İstanbul: İletişim.
- Elden, M. ve Özdem, Ö. O. (2015). *Reklamda görsel tasarım yaratıcılık ve sanat*. İstanbul: Say.
- Emir, Ö.M. (2011). *Çocuk programlarının 60-72 aylık çocuk davranışlarına etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Afyonkarahisar.
- Erdoğan, E. (2019). Çizgi film kiminse çocuk onundur! Medya ve Din Programı. 20.02.2020 tarihinde https://www.youtube.com/watch?list=TLGGqAhJxK64orUyMDAyMjAyMQ&v=oqoUH-mFQ1E&feature=emb_title sayfasından erişilmiştir.
- Erdoğan, M.T. (2010). *Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında medya okuryazarlığının rolü*. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi. Ankara.
- Götz, M., Hofmann, O., Brosius, H., Carter, C., Chan, K., Donald, S. ve diğ. (2008). *Gender in children's television worldwide. Results from a media analysis in 24 countries*. *TelevIZion*, 21(E). s.4-9.

- Gümüş, K. ve Şahin, H. (1982). "Temel göstergebilim kavramları", *Mimarlık*, 20 (11/12), 35- 37. 27.06.2017 tarihinde <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=238> sayfasından erişilmiştir.
- Güzel, M. (2018). Toplumsal cinsiyet ve bir çizgi film örneği: esrarengiz kasaba. 5. Uluslararası Öğrenci Kongresi. s.401-407.
- İmançer, D. (2004). Sosyal psikolojik açıdan stereotip kavramının dil ve metin analizinde kullanımı. *Selçuk İletişim*, 3 (3), s.128-142. 12.01.2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/19009/200833> sayfasından erişilmiştir.
- İmık Tanyıldızı, N. ve Karabulut, N. (2018), Okul öncesi eğitime devam eden çocukların televizyon programlarına yönelik tercihlerinin incelenmesi. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 4 (9), s.86 – 102.
- İrkin, Ç.A. (2012). *Çocukların gelişim süreci ve televizyonun etkileri*. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Uzmanlık Tezi. Ankara.
- Kalaycı, N. (2015). Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından bir çizgi film çözümlemesi: Pepee. *Eğitim ve Bilim*; 40 (177), s.243-270.
- Kalem, B.G. (2019). *Okul öncesi dönem çocuklarının en çok izledikleri çizgi filmlerde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı. Ankara.
- Kayacan, B. (2019). *Çocuklara yönelik televizyon reklamlarında toplumsal cinsiyet rolleri: Cartoon Network örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Anabilim Dalı. Eskişehir.
- Keys, J. (2016). Doc McStuffins and Dora the Explorer: representations of gender, race, and class in US animation. *Journal of Children and Media*, 10(3), s.355-368.
- Kleiber, H.S. (2019). How blue became “boy” and “pink” became girl. To The Best Of Our Knowledge A Kaleidoscope Of Ideas. 12.08.2020 tarihinde <https://www.ttbook.org/interview/how-blue-became-boy-and-pink-became-girl> sayfasından erişilmiştir.
- Lippmann, W. (1998). *Public opinion: with a new introduction by micheal curtis*, New Branswick and London: Transaction Publishers (Orginal work published 1922).

- Maglatty, J. (2011). When Did Girls Start Wearing Pink? Smithsonian Magazine. 12.08.2020 tarihinde <https://www.smithsonianmag.com/arts-culture/when-did-girls-start-wearing-pink-1370097/> sayfasından erişilmiştir.
- Mayring, P. (2000). “Qualitative content analysis”, *Forum: Qualitative Social Research*, 1/2, 1-10.
- Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı; *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2019/’20*, 55.
- Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı. (2008). *Öğrencilerin televizyon izleme alışkanlıkları*. Kaynak kitaplar dizisi: Ankara.
- Özkar, M. (2020). *Toplumsal cinsiyet rollerinin okul öncesi çocuklara çizgi filmlerde yansıtılması: Türk yapımı çizgi filmlerin göstergebilimsel açıdan incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı. Konya.
- Özsoy, M. ve Taşdelen, E.Ş (2016). Pepee çizgi dizisinde toplumsal cinsiyet rollerinin üretimi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*; (42), s.252 – 265.
- Öztürk, H.E. (2012), *Kişilik gelişimi açısından çocuk ve televizyon*. İstanbul.
- Pembecioğlu, N., (2013). “Gelecek kurguları ve medya algıları”, (1). Mustafa Ruhi Şirin ve Haluk Yavuzer, (der.), *Birinci Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, s.397-433.
- Rafferty, J. (2018), *Gender Identity Development in Children*. American Academy Of Pediatric. 14.08.2020 tarihinde <https://www.healthychildren.org/English/ages-stages/gradeschool/Pages/Gender-Identity-and-Gender-Confusion-In-Children.aspx> sayfasından erişilmiştir.
- Raza, H.S. ; Awan, S.M. & Gondal, S.N. (2016). What are your children watching? teacher’s evaluation of the educational, emotional, behavioral, psychological, physical & religious impacts of cartoons on the school going children. *Journal of Philosophy, Culture and Religion*. 22, s.39 – 45.
- Rıfat, M. (2009). *Göstergebilimin ABC’si*. Ankara. Say.
- Sabuncuoğlu, A. (2006). *Televizyon reklamlarında toplumsal cinsiyet*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

- Samur, A.Ö. ; Demirhan, T.D. ; Soydan, S. ve Önkol, L. (2014). Pepee çizgi filminin ebeveyn öğretmen ve çocuk gözüyle değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 11 (26), s.151-166.
- Saraç, H. (2018). *Okul öncesi dönem çocuklarına yönelik çizgi filmlerde toplumsal cinsiyetin inşası: Niloya örneği* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Şen, B. (2020); *Okul Öncesi Dönem Çocukları Tarafından İzlenen Çizgi Filmlerin toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı. Ankara.
- Şenol, D., Erdem, S., Uzun, Z. ve Erdem, E. (2016). Toplumsal cinsiyetin bir aktarım aracı olarak çizgi filmler: Sindirella ve Pamuk Prenses Örneği. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2(2), s.62-87.
- Taş, O. (2020); *İletişim, medya ve kültür anahtar kavramlar*. Ankara. Ütopya.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *İçerik analizi ve uygulama örnekleri* (1.Baskı). İstanbul: Epsilon.
- Teker, U. (2009). *Grafik tasarım ve reklam*. İstanbul: Yorum Sanat.
- Tönel, A. (2007). *Çocuğunuzu teknolojik risklerden nasıl korursunuz? Uzaktan kumandalı çocuklar*. İstanbul. Hayykitap.
- TRT Çocuk Yayın İlkeleri ve Standartları. 19.12.2020 tarihinde <https://www.dev.trtcocuk.net.tr/kurumsal/trt-cocuk-yayin-ilkeleri-standartlari> sayfasından erişilmiştir.
- Uşun, S. (2012). *Eğitimde program değerlendirme süreçler yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: Anı.
- Yağan Güder, S., Ay, A., Saray, F. ve Kılıç, İ. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının izledikleri çizgi filmlerin toplumsal cinsiyet kalıp yargıları açısından incelenmesi: Niloya örneği. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 5(2), s.96-111
- Yağan Güder, S. (2014). *Okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarının incelenmesi*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi İlköğretim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Eğitim Bilim Dalı. Ankara.
- Yaktıl Oğuz, G. (2000). Cinsiyet rolleri ile ilgili stereotiplerin televizyonda sunumu. *Kurgu Dergisi*, 17, s.35-43.

- Yaşar, M. ve Paksoy, İ. (2011). Çizgi filmlerdeki saldırgan içerikli görüntülerin, çocukların serbest oyunları sırasındaki saldırganlık düzeylerine etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20 (2), 279-298.
- Yazıcı, E. (2011). *Televizyon yayınlarının olumsuz etkilerinden çocukların korunmasına yönelik düzenlemeler*. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Uzmanlık Tezi. Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara. Seçkin.

EKLER

Ek 1. Çizgi filmlere ulaşma linkleri

CİCİKİ: (Erişim Tarihi: 18.04.2017)

- 1.Kardeş Sevgisi: <https://www.youtube.com/watch?v=FWkT7FX21rU&t=2s>
- 2.Yardımlaşma: https://www.youtube.com/watch?v=QtNIqR_bX9w&t=140s
- 3.Ailenin Önemi – Birlikte Olmak: <https://www.youtube.com/watch?v=G6rDfaCG90w&t=76s>
- 4.Uzun Göç Yolunda Dayanışmanın Önemi: <https://www.youtube.com/watch?v=cIyr0ae-cq0&t=78s>
- 5.Yeni Yerler Görmenin Yeni Kültürler Tanımanın Heyecanı: <https://www.youtube.com/watch?v=Sd68Qnx-uIc&t=61s>

CANIM KARDEŞİM: (Erişim Tarihi: 23.04.2017)

- 1.Arkadaşım Kardan Adam: <https://www.youtube.com/watch?v=esFrHvYGW-A&t=3s>
- 2.Çocuk Olimpiyatları: <https://www.youtube.com/watch?v=U3KH94sCk3Y&t=2s>
- 3.Harika Bir Deniz: <https://www.youtube.com/watch?v=N1JFKrPQRkU>
- 4.Peri Bacalarında Büyük Macera: <https://www.youtube.com/watch?v=7vxysGFucJo>
- 5.Bugün Bayram: <https://www.youtube.com/watch?v=GzO9FklO8Xc>

BİZ İKİMİZ: (Erişim Tarihi: 27.04.2017)

- 1.Mutlu Diş: <https://www.youtube.com/watch?v=Ni-7gEvvSNA&t=50s>
- 2.Tavşan: <https://www.youtube.com/watch?v=EjRren2Sy1E>
- 3.Hayvanat Bahçesi: <https://www.youtube.com/watch?v=vncsb16a7j4>
- 4.Kim Susuz Kalmak İster: <https://www.youtube.com/watch?v=ZIJ8qP0hTKc&t=83s>
- 5.Ateş Böcekleri: https://www.youtube.com/watch?v=KjxFAdT_dbg&t=2s

NİLOYA: (Erişim Tarihi: 01.05.2017)

- 1.Sakarlığım Üstümde: <https://www.youtube.com/watch?v=KK9Jmpt6ddA>
- 2.Çok Şeker Yedim: <https://www.youtube.com/watch?v=e5iMQEnQyV4>
- 3.Buzağı: <https://www.youtube.com/watch?v=gyyOxP-TNJ8>
- 4.Minik Panda: https://www.youtube.com/watch?v=qf8_dKxIFy0
- 5.Ağaçlı Yollar: <https://www.youtube.com/watch?v=FsOsr6gVkaM&t=324s>

MAYSA VE BULUT: (Erişim Tarihi: 23.05.2017)

- 1.Tohum: <https://www.youtube.com/watch?v=H5wgEMgpzHE&t=37s>
- 2.Cevizimin Kabuğu: <https://www.youtube.com/watch?v=Mo8dUnfuNvk&t=5s>
- 3.Yerleşme: <https://www.youtube.com/watch?v=nePV40ypVd4&t=1s>
- 4.Hafta sonu Tatili: <https://www.youtube.com/watch?v=XmE4V3XijZA&t=4s>
- 5.Işık Deneyi: <https://www.youtube.com/watch?v=PPAo0ATagHg>

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...